

FOTOGRAFSKA
BAŠTINA
U MUZEJIMA

SIMPOZIJ

ZBORNIK
SAŽETAKA

2017

Fotografska baština u muzejima

Simpozij

Zagreb, Muzejski dokumentacijski centar

25. - 26. listopada 2017.

ZBORNİK SAŽETAKA

Muzejski
dokumentacijski
centar

Zagreb, 2017.

Organizator

Muzejski dokumentacijski centar

Ilica 44

10 000 Zagreb

Hrvatska

Tel.: + 385 1 4847 897

Faks: + 385 1 4847 913

e-mail: info@mdc.hr

www.mdc.hr

Organizacijski odbor

Lada Dražin-Trbuljak, muzejska savjetnica

[Muzejski dokumentacijski centar, Zagreb]

Tea Rihtar, dokumentaristica i arhivistica,

[Muzejski dokumentacijski centar, Zagreb]

Partnerska institucija

Muzej suvremene umjetnosti, Zagreb

Održavanje simpozija potpomoglo je

Ministarstvo kulture Republike Hrvatske.

**Muzejski dokumentacijski centar
zahvaljuje**

Muzeju suvremene umjetnosti na potpori u
organizaciji i svim sudionicima simpozija na
sudjelovanju.

Programski odbor

Voditeljica projekta

Lada Dražin-Trbuljak, muzejska savjetnica
[Muzejski dokumentacijski centar, Zagreb]

Sanja Grković

voditeljica Službe fotografske dokumentacije
[Ministarstvo kulture RH – Uprava za zaštitu
kulturne baštine, Odjel za dokumentaciju
kulturne baštine, Zagreb]

dr.sc. Hrvoje Gržina

viši arhivist, pročelnik [Hrvatski državni arhiv,
Odjel Središnji fotolaboratorij, Zagreb]

mr.sc. Rhea Silvija Ivanuš

muzejska savjetnica [Hrvatski povijesni
muzej, Zagreb]

Željko Košćević

prof. povjesničar umjetnosti, likovni kritičar,
muzejski savjetnik (Muzeja suvremene
umjetnosti (u mirovini), programski savjetnik
Foto galerije Lang
[Foto galerija Lang, Samobor]

dr. sc. Lovorka Magaš Bilandžić

docentica [Filozofski fakultet Sveučilišta
u Zagrebu, Odsjek za povijest umjetnosti,
Zagreb]

Nataša Mataušić

muzejska savjetnica [Hrvatski povijesni
muzej, Zagreb]

mr.sc. Dubravka Osrečki Jakelić

muzejska savjetnica [Muzej za umjetnost i
obrt, Zagreb]

Iva Prosoli

kustosica [Muzej grada Zagreba] i
predavačica [Akademija dramske umjetnosti
Sveučilišta u Zagrebu, Katedra za fotografiju]

Miljenko Smokvina, samostalni istraživač,
Rijeka

Simpozij Fotografska baština u muzejima

SADRŽAJ

Program.....	11
Zbornik sažetaka	20
KOŠČEVIĆ, Željko: Niz pitanja vezanih za definiciju pojma fotografska baština.....	20
dr. sc. GRŽINA, Hrvoje: Što je fotografija	22
ERNEČIĆ, Draženka Jalšić: Carte de Visite iz Zbirke fotografija i fotoalbuma Muzeja grada Koprivnice.....	24
SABOLIĆ, Dubravka: Fotografska baština Virovitice.....	26
PAUŠAK, Mirjana: Fotografska baština iz ostavštine grofovske obitelji Normann u Muzeju Valpovštine	27
MISSONI, Dina: Obitelj Bombelles na fotografijama albuma Gradskog muzeja Varaždin	29
BLAŽEVIĆ, Petra: Albumi austrougarskog hidrozrakoplovstva u fundusu Hrvatskoga pomorskog muzeja Split.....	31
ŽIGO, Sabrina: Umjetnička fotografija u Zbirci fotografija i fotografske opreme Muzeja grada Rijeke	33

BAŠIĆ, Krešimir:

Zbirka Fotografska tehnika
u Tehničkome muzeju 'Nikola Tesla' ... 35

SKULJAN BILIĆ, Lana:

Industrijska fotografija – svijet
rada i proizvodnje 37

dr. sc. BULIMBAŠIĆ, Sandi:

Arhiv fotografija u Konzervatorskom
odjelu u Splitu: prilog istraživanju
kulturne baštine i povijesti
fotografije u Hrvatskoj 39

dr. sc. BUDAK, Neven:

Zbirka kao izvor socijalne povijesti.... 41

ŠIMUNIĆ, Ljerka:

Fotografija u funkciji eksponata
stalnog postava Kulturnopovijesnog
odjela Gradskog muzeja Varaždin,
kao izvor podataka i kao autentični
dokument vremena..... 43

MATAUŠIĆ, Nataša:

Fotografija kao povijesni
dokument, fotografska građa
o Koncentracijskom logoru
Jasenovac koja se čuva u
ustanovama na području RH,
valorizacija i izbor za stalni postav
Memorijalnog muzeja u Jasenovcu;
egzakti primjeri 45

NEVEŠĆANIN, Ivica:

Fotografije Domovinskog rata u
Hrvatskome povijesnom muzeju 47

GOVIĆ, Vana:

Uloga fotografije u transmisiji
pamćenja: primjer Memorijalnog
centra 'Lipa pamti' 48

mr. sc. KOČEVAR, Sanda:

Ptičica, molim! Izlaganje fotografija
u Gradskom muzeju Karlovac 50

FILIPOVIĆ, Marina:

O izložbi 'Zrcalo koje pamti:
dagerotipije iz dubrovačkih zbirki' 52

IVANKOVIĆ, Grgur-Marko:

Fotografije Osijeka kao muzejski
predmeti i izvor informacija
o izgledu i životu grada u
19. stoljeću 54

VALENT, Ivica:

Donacije i otkupi fotografija
Gradskog muzeja Sisak od
osnutka do danas; od pronalaska
do inventariziranja 56

ERNEČIĆ, Dražen:

Akvizicija iz starih koprivničkih
fotoateljera Karla Plajha
i Ivana Šefa 58

HUSAIN PUSTAJ, Petra:

Sprovod Stjepana Radića
fotografskim objektivom
Rudolfa Firšta 60

GRŽINA, Ivana:

Fotografija kao muzejski predmet
ili dokumentacijski izvor... i sve
između toga..... 62

PROSOLI, Iva**mr. sc. ZANINOVIĆ STANČEC,
Dubravka**

Zbirke fotografija Muzeja grada
Zagreba – tranzicija s obzirom
na suvremene potrebe..... 64

DEJANOVIĆ, Antonija:

Fototeka Dokumentacijske službe
Muzeja za umjetnost i obrt 65

mr. sc. VUJČIĆ, Davorin:

Fototeka Galerije Antuna
Augustinčića – muzejska intuicija
i digitalizacijski standardi..... 66

TOPIĆ, Leila:

Tako blizu, tako daleko – uloga
fotografije u dokumentiranju
performansa 68

RIHTAR JURIĆ, Tea:

Na d(r)ugi pogled – povijest,
stanje, perspektive Fototeke
Muzejskoga dokumentacijskog
centra 69

BAVOLJAK, Darko:

Mrtva fotografska baština 70

mr. sc. GRKOVIĆ, Sanja:

Vladimir Tkalčić i fotografsko
dokumentiranje baštine 71

dr. sc. RADOVČIĆ, Davorka:

Dragutin Gorjanović-Kramberger
i fotodokumentacija ljudskih
fosilnih ostataka 72

BAGATIN, Martina

MAJDANČIĆ, Lana:

Suradnja umjetnika na primjeru
fotografa Svetozara Prodanovića
i kipara Ivana Meštrovića..... 74

mr. sc. IVANUŠ, Rhea Silvija:

Fotografi sudionici ratnih zbivanja..... 76

ERNEČIĆ, Draženka Jalšić:

Muzejski fotograf ili fotograf u
muzeju: Vladimir Kostjuk i Muzej
grada Koprivnice od 1959.
do danas..... 78

mr. sc. OSREČKI JAKELIĆ,

Dubravka:

Oblici i sadržaji stručno-znanstvene
obrade fotografija u Hrvatskoj 81

mr. sc. DERANJA CRNOKIĆ, Anuška

dr. sc. ZLODI, Goran

mr. sc. GRKOVIĆ, Sanja

JENIĆ PUGELNIK, Marija

MAROEVIĆ, Ivanka:

Zbirke fotografske dokumentacije
Uprave za zaštitu kulturne
baštine Ministarstva kulture
– od dokumentacije do prezentacije
i promocije u virtualnom okružju 82

NEKIĆ, Dunja:

Zbirka starije fotografije MUO-a
u projektima digitalizacije 85

ŠAMEC FLASCHAR, Indira**GRŽINA, Ivana:**

Digitalizacija fotografske baštine
u Strossmayerovoj galeriji starih
majstora HAZU: prednosti,
nedostatci i perspektiva 87

dr. sc. BUZJAK, Suzana**dr. sc. SEDLAR, Zorana:**

Digitalizacija u službi vidljivosti
i očuvanja Herbarijske zbirke
Hrvatskoga prirodoslovnog
muzeja; CNHM 89

ŠIMIĆ, Irena:

Dokumentarna fotografija u
istraživanjima urbanog krajolika
Hrvatske u drugoj polovici
20. stoljeća 91

GRBIĆ, Maro:

Bogatstvo fotografije:
mogućnost percepcije i
dokumentarna vrijednost.
Razmatranja o količini podataka
redundantnosti 93

SMOKVINA, Miljenko:

Prijedlog za publiciranje vodiča
po hrvatskim fotografskim
zbirkama 95

KAŠTELANČIĆ, Sabina:

Važnost suradnje vlasnika
obiteljskih arhiva i muzejskih
ustanova na primjeru obiteljske
arhive Ruže Klein Meštrović 97

BENAŽIĆ, Marina**FILČIĆ, Renata:**

Interakcija ili plodonosna razmjena
informacija na relaciji Arhiv Tošo
Dabac – korisnici građe 99

ARALICA MARTINOVIĆ, Gorana:

Prava na autorskom djelu
fotografije 101

DRAŽIN-TRBULJAK, Lada:

Fotografska baština u hrvatskim
muzejima 103

Radionica 105

Adresar 107

PROGRAM / PROGRAMME

PRVI DAN: SRIJEDA, 25. LISTOPADA 2017. Muzej suvremene umjetnosti, Avenija Dubrovnik 17, Zagreb	
8.30 – 9.00	Registracija
9.00 – 9.15	Pozdravna riječ Maje Kocijan, ravnateljice Muzejskog dokumentacijskog centra

UVODNA IZLAGANJA		
9.15 – 9.30	Niz pitanja vezanih za definiciju pojma fotografska baština	Željko Koščević Foto galerija Lang, Samobor
9.30 – 9.45	Što je fotografija	dr.sc. Hrvoje Gržina Hrvatski državni arhiv, Središnji fotolaboratorij, Zagreb

MUZEOLŠKA ULOGA I MJESTO FOTOGRAFIJE U MUZEJU. FOTOGRAFIJA KAO MUZEJSKI PREDMET... ZBIRKE FOTOGRAFIJA moderatorica: mr.sc. Dubravka Osrečki Jakelić				
9.45 – 10.00	Carte de Visite iz Zbirke fotografija i fotoalbuma Muzeja grada Koprivnice	Draženka Jalsić Ernečić	Muzej grada Koprivnice, Koprivnica	
10.00 – 10.15	Fotografska baština Virovitice	Dubravka Sabolić	Gradski muzej Virovitica, Virovitica	
10.15 – 10.30	Fotografska baština iz ostavštine grofovske obitelji Normann u Muzeju Valpovštine	Mirjana Paušak	Muzej Valpovštine, Valpovo	
10.30 – 10.45	Obitelj Bombelles na fotografijama albuma Gradskog muzeja Varaždin	Dina Missoni	samostalna istraživačica, Varaždin	
10.45 – 11.00	Albumi austrougarskog hidrozrakoplovstva u fundusu Hrvatskog pomorskog muzeja Split	Petra Blažević	samostalna istraživačica, Split	
11.00 – 11.15	pauza			
11.15 – 11.30	Umjetnička fotografija u Zbirci fotografija i fotografske opreme Muzeja grada Rijeke	Sabrina Žigo	Muzej grada Rijeke, Rijeka	
11.30 – 11.45	Zbirka Fotografska tehnika u Tehničkom muzeju 'Nikola Tesla'	Krešimir Bašić	Tehnički muzej 'Nikola Tesla', Zagreb	
11.45 – 12.00	Industrijska fotografija – svijet rada i proizvodnje	Lana Skuljan Bilić	Povijesni i pomorski muzej Istre – Museo storico e navale dell'Istria, Pula	

12.00 – 12.15	Arhiv fotografija u Konzervatorskom odjelu u Splitu: prilog istraživanju kulturne baštine i povijesti fotografije u Hrvatskoj	dr. sc. Sandi Bulimbašić	Ministarstvo kulture RH, Uprava za zaštitu kulturne baštine, Konzervatorski odjel u Splitu, Split
12.15 – 12.30	Zbirka kao izvor socijalne povijesti	dr. sc. Neven Budak	Sveučilište u Zagrebu, Odsjek za povijest Filozofskog fakulteta
12.30 – 13.00	razgovor s izlagačima prethodne dvije tematske cjeline		
13.00 – 14.00	ručak (Baunet, 2. kat)		
IZLAGANJE FOTOGRAFIJE: ISTRAŽIVANJE FOTOGRAFSKE BAŠTINE KAO FRAGMENTA ILI TEME STALNOG POSTAVA ILI POVREMENIH IZLOŽABA			
moderatorica: Iva Prosoli			
14.00 – 14.15	Fotografija u funkciji eksponata stalnog postava Kulturnopovijesnog odjela Gradskog muzeja Varaždin, kao izvor podataka i kao autentični dokument vremena	Ljerka Šimunić	Gradski muzej Varaždin, Varaždin
14.15 – 14.30	Fotografija kao povijesni dokument, fotografska građa o Koncentrationskom logoru Jasenovac koja se čuva u ustanovama na području RH. Valorizacija i izbor za stalni postav Memorijalnog muzeja u Jasenovcu; egzaktni primjeri	Nataša Mataušić	Hrvatski povijesni muzej, Zagreb
14.30 – 14.45	Fotografije Domovinskog rata u Hrvatskom povijesnom muzeju	Ivica Neveščanin	Hrvatski povijesni muzej, Zagreb

14.45 – 15.00	Uloga fotografije u transmisiji pamćenja: primjer Memorijalnog centra 'Lipa pamti'	Vana Gović	Pomorski i povijesni muzej Hrvatskog primorja Rijeka / Memorijalni centar 'Lipa pamti', Rijeka
15.00 – 15.15	Ptičica, molim! Izlaganje fotografija u Gradskom muzeju Karlovac	mr. sc. Sanda Kočever	Gradski muzej Karlovac, Karlovac
15.15 – 15.30	O izložbi 'Zrcalo koje pamti: dagerotipije iz dubrovačkih zbirki'	Marina Filipović	Dubrovački muzeji - Kulturno-povijesni muzej, Dubrovnik
15.30 – 15.45	Fotografije Osijeka kao muzejski predmeti i izvor informacija o izgledu i životu grada u 19. stoljeću	Grgur-Marko Ivanković	Muzej Slavonije, Osijek
15.45 – 16.00	pauza		
SKUPLJANJE FOTOGRAFIJA: OTKUPI I DONACIJE moderatorica: Nataša Mataušić			
16.00 – 16.15	Donacije i otkupi fotografija Gradskog muzeja Sisak od osnutka do danas; od pronalaska do inventariziranja	Ivica Valent	Gradski muzej Sisak, Sisak
16.15 – 16.30	Akvizicija iz starih kopriivničkih fotoateljea Karla Plajha i Ivana Šefa	Dražen Ernečić	Muzej grada Koprivnice, Koprivnica
16.30 – 16.45	Sprovod Stjepana Radića fotografskim objektivom Rudolfa Firšta	Petra Husain Pustaj	Muzej grada Zagreba, Zagreb (stručno osposobljavanje)
16.45 – 17.15	razgovor s izlagačima prethodne dvije tematske cjeline		

RADIONICA Prostor 'Ekstenzija', Muzej suvremene umjetnosti, Avenija Dubrovnik 17, Zagreb	
17.30 – 18.30	Radionica: Prepoznavanje povijesnih fotografskih procesa s osnovnim uputama za preventivnu zaštitu Voditelji: dr.sc. Hrvoje Gržina , Hrvatski državni arhiv, Zagreb Miljenko Smokvina , samostalni istraživač, Rijeka

DRUGI DAN: ČETVRTAK, 26. LISTOPADA 2017. Muzej suvremene umjetnosti, Avenija Dubrovnik 17, Zagreb		
MUZEOLOŠKA ULOGA I MJESTO FOTOGRAFIJE U MUZEJU. FOTOGRAFIJA KAO DOKUMENTACIJSKI IZVOR DOKUMENTARISTIČKE / KUSTOSKE PRAKSE: IZAZOVI, PROBLEMI moderatorica: Tea Rihtar		
9.00 – 9.15	Fotografija kao muzejski predmet ili dokumentacijski izvor... i sve između toga	Ivana Gržina Strossmayerova galerija starih majstora HAZU, Zagreb
9.15 – 9.30	Zbirke fotografija Muzeja grada Zagreba – tranzicija s obzirom na suvremene potrebe	Iva Prosoli mr. sc. Dubravka Zanimović Stančec Muzej grada Zagreba, Zagreb

9.30 – 9.45	Fototeka Dokumentacijske službe Muzeja za umjetnost i obrt	Antonija Dejanović	Muzej za umjetnost i obrt, Zagreb
9.45 – 10.00	Fototeka Galerije Antuna Augustinčića – muzejska intuicija i digitalizacijski standardi	mr.sc. Davorin Vujčić	Muzeji Hrvatskog zagorja – Galerija Antuna Augustinčića, Klanjec
10.00 – 10.15	Tako blizu, tako daleko – uloga fotografije u dokumentiranju performansa	Leila Topić	Muzej suvremene umjetnosti, Zagreb
10.15 – 10.30	Na d(r)ugi pogled - povijest, stanje, perspektive Fototeke Muzejskog dokumentacijskog centra	Tea Rihtar	Muzejski dokumentacijski centar, Zagreb
10.30 – 10.45	Mrtva fotografska baština	Darko Bavoiljak	Art De Facto umjetnička organizacija Zagreb
10.45 – 11.00	pauza		
OSOB E – ISTRAŽIVAČI ITEORETIČARI FOTOGRAFIJE, FOTOGRAFI moderatorica: dr.sc. Lovorka Magaš Bilandžić			
11.00 – 11.15	Vladimir Tkalić i fotografsko dokumentiranje baštine	mr.sc. Sanja Grković	Ministarstvo kulture RH – Služba za dokumentaciju, registar i promociju kulturne baštine, Služba fotografske dokumentacije, Zagreb
11.15 – 11.30	Dragutin Gorjanović-Kramberger i fotodokumentacija ljudskih fosilnih ostataka	dr.sc. Davorka Radovčić	Hrvatski prirodoslovni muzej, Zagreb

11.30 – 11.45	Suradnja umjetnika na primjeru fotografa Svetozara Prodanovića i kipara Ivana Meštrovića	Martina Bagatin Lana Majdanić	Hrvatski državni arhiv, Zagreb Muzeji Ivana Meštrovića, Zagreb
11.45 – 12.00	Fotografi sudionici ratnih zbivanja	mr. sc. Rhea Silvija Ivanuš	Hrvatski povijesni muzej, Zagreb
12.00 – 12.15	Muzejski fotograf ili fotograf u muzeju: Vladimir Kostjuk i Muzej grada Koprivnice od 1959. do danas	Draženska Jaišić Ernečić	Muzej grada Koprivnice, Koprivnica
12.15 – 12.30	Oblici i sadržaji stručno-znanstvene obrade fotografija u Hrvatskoj	mr. sc. Dubravka Osrečki Jakelić	Muzej za umjetnost i obrt, Zagreb
12.30 – 13.00	razgovor s izlagačima prethodne dvije tematske cjeline		
13.00 – 14.00	ručak (Baunet, 2. kat)		
IZAZOV U SUSRETU 'ANALOGNOG' SVIJETA I DIGITALNE PARADIGME. FOTOGRAFIJA U DIGITALNOM OKRUŽENJU. ONLINE IZVORI I BAZE.			
DOSTUPNOST I PRETRAŽIVANJE – PRAKSE			
moderator: dr.sc. Hrvoje Gržina			
14.00 – 14.15	Zbirke fotografske dokumentacije Uprave za zaštitu kulturne baštine Ministarstva kulture – od dokumentacije do prezentacije i promocije u virtualnom okružju	mr. sc. Anuška Deranja Crnokić dr. sc. Goran Zlodi mr. sc. Sanja Grković Marija Jenić Pugelnik Ivanka Maroević	Ministarstvo kulture RH, Zagreb Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu Ministarstvo kulture RH, Zagreb Ministarstvo kulture RH, Zagreb Link2, Zagreb

14.15 – 14.30	Zbirka starije fotografije MUO-a u projektima digitalizacije	Dunja Nekić	Muzej za umjetnost i obrt, Zagreb
14.30 – 14.45	Digitalizacija fotografske baštine u Strossmayerovoj galeriji starih majstora HAZU: prednosti, nedostaci i perspektiva	Indira Šamec Flaschar Ivana Gržina	Strossmayerova galerija starih majstora HAZU, Zagreb
14.45 – 15.00	Digitalizacija u službi vidljivosti i očuvanja Herbarijske zbirke Hrvatskoga prirodoslovnog muzeja; CNHM	dr. sc. Suzana Buzjak dr. sc. Zorana Sedlar	Hrvatski prirodoslovni muzej, Zagreb
15.00 – 15.15	Dokumentarna fotografija u istraživanjima urbanog krajolika Hrvatske u drugoj polovici 20. stoljeća	Irena Šimić	Institut za povijest umjetnosti, Zagreb
15.15 – 15.30	Bogatstvo fotografije: mogućnost percepcije i dokumentarna vrijednost. Razmatranja o količini podataka i redundanciji	Maro Grbić	samostalni istraživač, Zagreb
15.30 – 15.45	razgovor s izlagačima prethodne tematske cjeline		
15.45 – 16.00	pauza		
FOTOGRAFIJA I IZDAVAČKA DJELATNOST. KORISNICI FOTOGRAFSKE BAŠTINE moderatorica: mr. sc. Snježana Radovanlija Mileusić			
16.00 – 16.15	Prijedlog za publiciranje vodiča po hrvatskim fotografskim zbirkama	Miljenko Smokvina	samostalni istraživač, Rijeka
16.15 – 16.30	Važnost suradnje vlasnika obiteljskih arhiva i muzejskih ustanova na primjeru obiteljske arhive Ruže Klein Meštrović	Sabina Kaštelančić	samostalna istraživačica, Zagreb

16.30 – 16.45	Interakcija ili plodonosna razmjena informacija na relaciji zbirke Arhiv Tošo Dabac i korisnika građe	Marina Benažić Renata Filčić	Muzej suvremene umjetnosti / Arhiv Tošo Dabac, Zagreb
AUTORSKA PRAVA. PRAVNO REGULIRANJE KORIŠTENJA FOTOGRAFSKE BAŠTINE			
16.45 – 17.00	Prava na autorskom djelu fotografije	Gorana Aralica Martinović	Visoki trgovački sud Republike Hrvatske, Zagreb
17.00 – 17.30	razgovor s izlagačima prethodnih tematskih cjelina		
ZAVRŠNO IZLAGANJE			
17.30 - 17.45	Fotografska baština u hrvatskim muzejima	Lada Dražin-Trbuljak	Muzejski dokumentacijski centar, Zagreb

Željko Košćević

**povjesničar umjetnosti, likovni kritičar,
muzejski savjetnik (Muzeja suvremene
umjetnosti (u mirovini), programski
savjetnik Foto galerije Lang**

Foto galerija Lang

Samobor

Niz pitanja vezanih za definiciju pojma fotografska baština

Simpozij *Fotografska baština u muzejima*, što ga organizira Muzejski dokumentacijski centar u Zagrebu, otvara niz pitanja. Nije potrebno definirati samo *fotografsku baštinu*, već i razjasniti što je to *muzej*. Određenje posljednjeg pojma ostavljamo po strani jer je dano na *Wikipediji*, a pojam *fotografska baština* nedefiniran ostaje „visjeti u zraku“.

Za neke su muzejske djelatnike fotografska baština slike što su ih svojedobno snimili Gjuro Szabo i Vladimir Tkalčić na svom istraživanju Pokuplja, za druge su to Čikoševe studentice, a za treće riječka Tvornica torpeda. Pritom se gledaju pokupske nošnje, lijepe studentice i ustroj Tvornice torpeda. Ali fotografija kao takva se ne vidi. Ne vidi se njezina povijest, tehnologija, kemija, fizika ni optika, uostalom, ni kvaliteta same slike. Od 1839. fotografija se razvija kao samostalni medij, ali u Hrvatskoj to nije prepoznato ni tada ni danas. Fotografske slike, dakle *fotografska baština*, skuplja se, čuva i obrađuje ovisno o zainteresiranosti pojedinih muzeja za tu građu. Poseban se problem pojavljuje kada je riječ o modernoj i suvremenoj fotografiji. Fotografska se baština skuplja i čuva u fotoklubovima, privatno, čuvaju je njezini autori, fotografije skupljaju

privatni kolekcionari, pa i pojedini muzeji – ali gotovo po pravilu kao posebne odjele ili zbirke.

Simpozij treba odgovoriti na pitanje je li Hrvatskoj potreban središnji centar za fotografiju u kojemu bi se skupljala, čuvala i obrađivala cjelokupna nacionalna fotografska baština, bila ona u obliku izvrsnih *scanova* prvih dagerotipija, fotografija 19. st. ili radova modernih autora, uključujući i preuzimanje brige o fotografskim fundusima živućih fotografa.

dr.sc. Hrvoje Gržina
viši arhivist, pročelnik Odjela
Središnjeg fotolaboratorija
Hrvatski državni arhiv, Središnji
fotolaboratorij
Zagreb

Što je fotografija

Polisemični pojam *fotografija* u hrvatskom je jeziku tradicionalno označivao postupak dobivanja slika djelovanjem elektromagnetskog zračenja na fotosenzibilnu površinu, kao i objekt dobiven na taj način. Tako se unutar istog pojma razlikovao poseban način prezentacije (postupak) od konkretnoga vizualnog oblika (materijalnoga objekta). Uvođenjem različitih fotomehaničkih procesa olakšano je umnožavanje i reproduciranje fotografskih slika, pri čemu se izgubila temeljna etimološka sastavnica ishodišnoga pojma – osjetljivost konačnog proizvoda na djelovanje svjetlosti. Od tog trenutka, sa stajališta tvarnosti, istodobno postoje dvije različite skupine materijalnih objekata koje se, kao perceptivne jedinice, i dalje zajednički nazivaju fotografijama, bez obzira na to je li riječ o, primjerice, srebrnome želatinskom otisku *vintage* ili pak o polutonskoj reprodukciji fotografske slike na novinskim stranicama. S ulaskom digitalne tehnologije u svijet fotografije pojavljuju se i dodatna značenja, pa pojam *digitalna fotografija* danas ujedno označava slikovnu datoteku nastalu djelovanjem svjetlosti na senzor digitalnog fotoaparata, kao i sliku dobivenu prevođenjem tako nastalog konceptualnog objekta bez tvarne pojavnosti u materijalni oblik. S obzirom na činjenicu da postupak materijalizacije digitalnih fotografija

u nekim primjerima – jednako kao i fotomehanički otisci – ne podrazumijeva djelovanje elektromagnetskog zračenja na svjetlosno osjetljivu površinu, jednako kao ni njezino kemijsko procesuiranje, postavlja se pitanje mogu li se takvi materijalni objekti uopće nazivati fotografijama ili ih je prikladnije promatrati kao zasebnu skupinu slika. Pri tome svakako valja imati na umu da postoje i procesi koji se tradicionalno smatraju fotografskima, a čija konačna slika također nije nastala djelovanjem svjetlosti, što ovu terminološku raspravu čini podosta zamršenom.

Slijedeći opisanu višeznačnost pojma fotografije, ovo će izlaganje ponuditi smjernice za razlikovanje pojavnih oblika fotografske slike prema njihovim temeljnim tehničkim odrednicama ne bi li se kustosima, dokumentaristima i korisnicima olakšalo snalaženje u kompleksnom svijetu fotografske tehnologije i baštine na kraju drugog stoljeća postojanja tog medija.

Draženka Jalšić Ernečić
viša kustosica, voditeljica Zbirke
fotografija i fotoalbuma
dipl. povjesničarka umjetnosti
Muzej grada Koprivnice
Koprivnica

Carte de Visite iz Zbirke **fotografija i fotoalbuma Muzeja** **grada Koprivnice**

Zbirka fotografija i fotoalbuma Muzeja grada Koprivnice u svom starijem dijelu čuva albume s fotografijama nastalim između 1840. i 1900., koje prikazuju članove koprivničkih obitelji i stoga su važan vizualni dokument Koprivnice druge polovice 19. stoljeća.

Razdoblje 1840. – 1900. zastupljeno je ambicioznim ostvarenjima prvih stalnih fotografa Zagreba (Pommara, Hühna, Standla, Mosingera), Koprivnice (Colombara), Varaždina, Križevaca, Velike Kanjiže, Graza, Beča, Budimpešte i Trsta, odnosno većine gradova i većih središta u kojima su koprivnički građani živjeli ili imali rođake i prijatelje.

U albumima koprivničkih obitelji Mixich, Malih, Barabaš, Popović-Živković ... već oko 1860. nalazimo fotografije reduciranog formata, koji je 1854. popularizirao i patentirao francuski fotograf A. A. E. Disdéri (1819. – 1889.). Riječ je o invenciji *photo carte de visite* (posjetnice, vizitkarte), u kojoj je mala fotografska slika montirana na karton približne veličine 60 x 90 mm. Standardi visine i širine posjetnice neznatno su varirali, s tim da je veličina 85 x 55 mm bila uobičajena u Njemačkoj, Italiji, Francuskoj, Austriji i Turskoj, a veličinu 90 x 50 mm uglavnom nalazimo u Mađarskoj, Rusiji, Poljskoj i Rumunjskoj. Posjetnice s osobnom fotografijom

postale su oko 1860. nezamjenjiv element protokola i komunikacije, sa sofisticiranim pravilima koja su regulirala način njihove upotrebe.

Osnovna konvencija nalažala je da se posjetitelj, osim ako nije pozvan ili osobno uveden, najavi ostavljanjem posjetnice. Takav oblik komunikacije u višim građanskim slojevima i među aristokracijom u razdoblju 1860. – 1900. dio je općeprihvaćene društvene etikete, što je rezultiralo općom masovnom produkcijom fotografija malog formata. Hrvatski su atelijeri prihvatili tu fotografsku novost koja je smanjila cijenu fotografske usluge i povećala zanimanje hrvatske građanske klijentele za fotografskim uslugama.

Istodobno možemo pratiti pojavu skupljanja fotografskih posjetnica u obiteljskim albumima, što nam u sklopu muzejske interpretacije omogućuje istraživanja na nekoliko razina: fotografije kao predmeta, fotografa kao autora, prikupljanje biografskih podataka o fotografiranoj osobi te utvrđivanje postojeće mreže društvenih odnosa u Koprivnici između 1860. i 1900.

Dubravka Sabolić

viša kustosica, voditeljica Kulturno-povijesne zbirke

prof. povijesti i sociologije

Gradski muzej Virovitica

Virovitica

Fotografska baština Virovitice

Gradski muzej Virovitica od svog osnivanja 1953. prikuplja fotografije i negative o gradu i okolici; ta je građa bila dio Kulturno povijesne zbirke do 2015., kada se osniva Kulturno povijesni odjel unutar kojega je smještena Zbirka fotografija, filmova, negativa i fotopribora.

Fotografije različitog sadržaja kao što su portreti, obiteljske fotografije, vedute, ulične scene, društva i događaji snimali su profesionalci i fotografi amateri. Dokument su vremena i vrijedan slikovni izvor za proučavanje kulture življenja, nestalih gradskih vizura i mnogih događaja.

U Zbirci su pretežito zastupljeni virovitički fotografi Wegner, Zimerman, Šimić, Pavoković i Sudarević. Virovitičani su odlazili i u atelijere u Zagreb, Beč i Peštu. Najstarija fotografija nepoznatog autora nastala je oko 1887. i prikazuje Zvonimirov trg s crkvom i starim lukovičastim završetkom tornja (srušen za oluje 1887.).

Primjerice, fotografi amateri iz obitelji Gavrančić zabilježili su obiteljske izlete, proslave i sportske trenutke.

Osim fotografija, u Zbirci se nalazi oko 60 negativa na staklu s motivima grada koje je 1904. snimio dr. Hugo Schuber. Darom i otkupom nabavljeni su negativi dvojice novinara i fotoreportera, Bože Plevnika i Ervina Mačkovića, koji su svojim fotoaparatima zabilježili razne događaje i priredbe od sredine do kraja 20. stoljeća.

Mirjana Paušak
viša kustosica, voditeljica Muzeja
Valpovštine
dipl. arheologinja
Muzej Valpovštine
Dvorac Prandau-Normann
Valpovo

Fotografska baština iz ostavštine grofovske obitelji Normann u Muzeju Valpovštine

Muzej Valpovštine u svojoj zbirci starih fotografija ima više stotina privatnih fotografija grofovske obitelji Normann s kraja 19. i iz prve polovice 20. stoljeća. Povijesno značenje tim fotografijama daju i naljepnice na njihovoj poledini na kojima se navodi fotografski studio u kojemu su snimljene. Fotografije su dokaz postojanja nekadašnjih fotografskih atelijera i otkrivaju imena poznatih fotografa. Većina ih potječe iz fotografskih studija Beča, Graza, Kaira, Atene, Seville i drugih srednjoeuropskih gradova. Prikazom fotografija obrađeni su i fotografi i fotoatelijeri tog vremena. Zanimljivo je da je fotograf Carl Pietzner (1853. – 1927.), kod kojega su izrađivane mnoge fotografije iz naše zbirke, fotografirao mnoge poznate osobe svog vremena, među kojima i samog cara Franju Josipa i njegovu suprugu Elizabetu.

Muzej posjeduje dvadeset albuma s turističkih putovanja grofa Rudolfa Normanna. Njih 12 iz razdoblja 1887. – 1889. i osam s kraja 19. i početka 20. st. dragocjeno su svjedočanstvo o izgledu poznatih povijesnih gradova i spomenika na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće.

Zbirku albuma čine albumi:

Konstantinopolis i Atena (1887.),
 Palestina (1887.), Sirija (1887.), Italija

(1887), Gornja Italija (1888. – 1889.), Španjolska (1888. – 1889.), Švicarska (1888. – 1889.) te, posebno, albumi gradova Berlina, Dresdena, Firenze, Wiesbadena, Münchena, Napulja, Karlsbada i Londona. Brojne fotografije u albumima autorsko su djelo poznatoga bečkog fotografa Maxa Jaffe (1845. – 1939.) izdavača litografija i razglednica. Bio je poznat po vrhunskim umjetničkim reprodukcijama fotografija. Godine 1926. otvara obrt i u New Yorku. Dva albuma fotografija carske povorke u Beču iz 1908. prikazuju svečanu povorku u povodu 60. obljetnice vladavine cara Franje Josipa I. Kostimirana povorka dočarava jedinstvo višenacionalne Monarhije, usklađenost svih njezinih pokrajina i nacija. Fotografije su digitalizirane i obrađene.

Dina Missoni

**mag. povijesti umjetnosti, samostalna
istraživačica**

Varaždin

Obitelj Bombelles na fotografijama albuma Gradskog muzeja Varaždin

Gradski muzej Varaždin posjeduje vrlo vrijedan i gotovo jedinstven primjerak albuma s fotografijama obitelji Bombelles.

Album je bio obiteljsko vlasništvo i nije poznato kako je dospio u Muzej te se u inventarnoj knjizi navodi da je predmet zatečen u Muzeju. Obradom albuma otvoreno je još jedno poglavlje o toj plemićkoj obitelji francuskog podrijetla, koja je 1852. došla u sjeverozapadnu Hrvatsku, gdje je boravila niz godina, sve do 1954., kada je Joseph Bombelles otišao u Ameriku. S obzirom na to da se sadržajna koncepcija obiteljskih albuma s početka 20. st. promijenila u usporedbi s onima iz druge polovice 19. st., iz spomenutog je albuma moguće pomnije upoznati genealogiju obitelji Bombelles, njihovo kretanje, neke njihove aktivnosti iz svakodnevice (fotografije iz lova), neka povijesna dostignuća iz tog doba (prvi automobil u Hrvatskoj), a može se pratiti i kultura odijevanja tadašnjeg društva. Upravo je to bilo polazna točka i odredilo je smjer istraživanja kojim je obuhvaćena na fotografijama zastupljena povijesna tematika, kao i ona kulturno-umjetnička. Budući da je riječ o velikom broju fotografija (njih 178), fokus izlaganja bio je na reprezentativnim snimkama koje svojim zanimljivostima i kulturno-umjetničkim vrijednostima prenose duh ondašnjeg vremena i odraz su svakodnevice te plemićke obitelji.

Obitelj Bombelles vrlo se često spominje i u literaturi, stoga ovaj album dodatno osnažuje njihov značaj i pridonosi povijesnoj valorizaciji obitelji, a ikonografsko/ikonološkom analizom moguće je pratiti dva naraštaja obitelji unutar pet godina (1902. – 1906.). Izlaganjem fotografija svakako bi se otvorilo pitanje mode i stila odijevanja te istaknula sve veća zastupljenost žena na fotografijama i njihova ravnopravnost s muškarcima. Fotografija kao vjerodostojan medij i album kao jedan od brojnih predmeta obitelji Bombelles što ih čuva Gradski muzej Varaždin može poslužiti kao polazište za buduću valorizaciju kojom bi javnost imala priliku upoznati obitelj na drugačiji i zanimljiviji način te u svakidašnjim društvenim okolnostima njihova vremena. Konačno, smatram da bi ovim izlaganjem i objavom u stručnoj publikaciji taj muzejski predmet mogao biti korak bliže javnosti.

Petra Blažević

kustosica

mag. povijesti, mag. muzeologije i

upravljanja baštinom

Split

***Albumi austrougarskog
hidrozrakoplovstva u fundusu
Hrvatskoga pomorskog muzeja
Split***

Na primjeru pet albuma iz Zbirke slikovne dokumentarne građe Hrvatskoga pomorskog muzeja Split rasvjetljuje se povijesna i dokumentarna vrijednost fotografije kao vizualnog medija čijim se posredovanjem evidentira prošlost te se ističu segmenti u kojima fotografija nadilazi ulogu muzejske dokumentacije.

Albumi su tematikom vezani za hidrozrakoplovstvo Austrougarske mornarice u Prvome svjetskom ratu. Za svaki su album navedeni osnovni opisni podatci te je kataloški obrađen izbor pojedinačnih fotografija. Pronalaskom manjih pisanih tragova unutar i izvan Muzeja, za određene je albume bilo moguće utvrditi i provenijenciju, pratiti trag njihova ulaska u Muzej te ih u konačnici povezati s vlasnikom. Albumi nose više slojeva muzejskih oznaka koje dokazuju mijenjanje njihova statusa unutar institucije kojoj su prethodno pripadali ili pak statusa same institucije. Ti bi se slojevi informacija mogli usporediti s arheološkim slojevima ili ih možemo nazvati svojevrsnim palimpsestom: jedan je podatak zamjenjivao prvotni.

Nepotpunost nekadašnje muzejske dokumentacije te zamršenost postojećih podataka onemogućuju potpuno razumijevanje konteksta nastanka promatranih albuma.

Taj problem potvrđuje važnost načela da je institucionalna povijest određenog predmeta, koja obuhvaća znanje o provenijenciji, iznimno važna za razumijevanje samog predmeta. No usprkos nedovoljnom poznavanju prošlosti proučavanih albuma, povijesno je značenje te fotografske baštine neosporno.

Sabrina Žigo

**viša kustosica, voditeljica Zbirke
fotografija i fotografske opreme
Muzej grada Rijeke
Rijeka**

Umjetnička fotografija u Zbirci fotografija i fotografske opreme Muzeja grada Rijeke

U dvadeset godina postojanja Muzej grada Rijeke prikupio je gotovo 7000 fotografija i negativa, što referentnu Zbirku fotografija i fotografske opreme čini najbrojnijim dijelom njegova fundusa. Fotografije datiraju iz vremena najstarije raritetne dagerotipije do suvremenog doba, od povijesne i dokumentarne fotografije do autorske i umjetničke. U Zbirci je nekoliko tisuća povijesno-dokumentarnih fotografija i negativa od 19. st. do danas, koji se najvećim dijelom odnose na razvoj, promjene i život grada i građana Rijeke.

Kako je, pak, ukidanjem Muzeja narodne revolucije njegov fundus postao temelj osnivanja Muzeja grada Rijeke 1994., najveći dio toga nasljeđa čine predmeti ratnoga i ranoga poratnog vremena, s brojnim fotografijama razdoblja okupacijskih vlasti i razornih posljedica razaranja Rijeke u Drugome svjetskom ratu. Zbog svoga sadržaja korpus zbirke fotografija iznimno je zanimljiv vanjskim korisnicima kao resurs za ilustracije u znanstvenim, stručnim te raznim drugim primijenjenim publikacijama i medijima, od tiskovina, interneta, digitalnih nosača i njihovih primjena do izložaba.

Među autorskim su fotografijama najbrojniji radovi riječkih autora, protagonista riječke fotografske scene. Izdvojeni dio Zbirke čine autori koji su obilježili riječku fotografiju od 1930-ih do

1980-ih godina i uvrstili je u relevantan korpus tadašnje jugoslavenske fotografije.

Muzej grada Rijeke nizom je izložaba prezentirao tu važnu baštinsku temu, valorizirajući fotografsku povijest Rijeke i aktualizirajući je kao važno fotografsko središte nekadašnje države s više priznatih autora.

U proteklom desetljeću prinove Zbirke najvećim su dijelom autorske, umjetničke i neilustrativne fotografije, radovi začetnika moderne riječke fotografije 1930-ih do suvremenih autora. Digitalno je doba otvorilo nove mogućnosti i postavilo nove standarde, pogotovo u fotografiji kao vizualnome mediju.

U izlaganju se razmatra umjetnička valorizacija autorske fotografije u muzejskoj zbirci u nacionalnome i europskom kontekstu.

Krešimir Bašić

viši kustos, voditelj zbirke *Fotografska tehnika*

Tehnički muzej 'Nikola Tesla'

Zagreb

Zbirka Fotografska tehnika u Tehničkome muzeju 'Nikola Tesla'

Fotografija je nedvojbeno jedan od važnih pronalazaka u povijesti čovječanstva, a primjenjuje se u različitim granama ljudskog djelovanja jer pridonosi znatnom pojednostavnjenju praktičnog umijeća zapisivanja prizora iz stvarnosti.

Fotografija na hrvatskim prostorima ima bogatu i dugu tradiciju. Naime, po uzoru na druge europske zemlje, u Hrvatskoj je, točnije u Zagrebu, pod okriljem Društva za umjetnosti i umjetni obrt, već 1892. osnovan Klub amatera fotografa, pa je sačuvano i obilje tehničkih predmeta vezanih za to područje ljudskog djelovanja u našim krajevima. S obzirom na poslanje Tehničkog muzeja *Nikola Tesla* i u želji da se sačuva baština tehničke opreme potrebne za nastanak fotografija, osnovana je zbirka *Fotografska tehnika*.

Do sada je prikupljeno 1176 predmeta, od toga je 575 dobiveno darivanjem, 471 predmet je kupljen, a nepoznato je na koji su način nabavljena 82 predmeta. Zbirka najvećim dijelom sadržava fotoaparate, objektivne, stativne, fotografske filtre, bljeskalice, svjetlomjere, fotografske kasete, aparate za povećavanje i opremu fotolaboratorija, a pokriva vremensko razdoblje od početka 20. do početka 21. stoljeća.

Korisnicima su najzanimljiviji najstariji predmeti – studijske i putne kamere s

pripadajućom opremom te predmeti koje je radio Đuro Griesbach, konstruktor i umjetnički fotograf.

Zbirku većinom čine predmeti vezani za amatersku fotografiju na području grada Zagreba.

Lana Skuljan Bilić

kustosica, voditeljica Zbirke

**fotografija, negativa i fotografske
opreme**

**profesorica povijesti i povijesti
umjetnosti**

**Povijesni i pomorski muzej Istre –
Museo storico e navale dell'Istria
Pula**

Industrijska fotografija – svijet rada i proizvodnje

Industrijska fotografija izuzetno je važan i zastupljen fotografski žanr u fundusu Zbirke fotografija, negativa i fotografske opreme Povijesnoga i pomorskog muzeja Istre – Museo storico e navale dell'Istria, koja je jedna od ukupno osamnaest zbirki Muzeja i u svom fundusu ima 13 414 predmeta – različitih vrsta fotografija, negativa, fotografskog pribora i opreme.

Riječ je o posebnom području primijenjene fotografije u kojemu je sadržaj važniji od forme i koje ima manje mogućnosti za osobno izražavanje fotografa i njegovu umjetničku kreativnost. Pojava tog tipa dokumentarne fotografije datira iz druge polovice 19. st., ali ni do danas nije u potpunosti istražena. Nastajala je uglavnom po narudžbi unutar neke tvornice ili postrojenja, a obuhvaćala je motive industrijskih kompleksa, tvorničkih pogona, proizvodnih procesa i radnika u radnom okruženju.

U ovom su izlaganju iznesena osnovna obilježja industrijske fotografije na temelju dvaju fotografskih arhiva: velikoga industrijskog kompleksa brodogradilišta i tvornice dizelskih motora Uljanik i Tvornice trikotažnih proizvoda *Olga Ban*, odnosno *Arena* d. d. Danas su te fotoarhive relevantan

objektivni dokument za istraživanje povijesti brodograđevne i tekstilne industrije u Istri. Nastale su od druge polovice 1940-ih do kraja 1980-ih godina. Svjedoče o važnim zbivanjima u svakome od tih industrijskih kompleksa, o njihovu tehnološkom i ekonomskom napretku te o promjenama koje su proživljavali tijekom višegodišnjeg djelovanja. Približavaju nam vrijeme poslijeratne obnove, dinamičnoga industrijskog razvoja i gospodarskoga rasta koji od 1950-ih godina zahvaća Pulu i Istru. Fotoarhive sadržavaju crno-bijele fotografije i fotografije u boji različitih standardiziranih formata. U radu se opisuje i upotreba industrijske fotografije za propagandne i reklamne namjene. Upotrebljavane su za upoznavanje šire javnosti s poslovanjem spomenutih poduzeća, npr. objavljivanjem u službenom biltenu, promidžbenim materijalima u obliku sitnog tiska te za ilustriranje albuma spomenara ili reklamnih albuma za pojedinu kategoriju proizvoda unutar svake industrijske grane.

dr. sc. Sandi Bulimbašić
viša stručna savjetnica - konzervatorica
povjesničarka umjetnosti
Ministarstvo kulture RH, Uprava
za zaštitu kulturne baštine,
Konzervatorski odjel u Splitu
Split

Arhiv fotografija u
Konzervatorskom odjelu u
Splitu: prilog istraživanju
kulturne baštine i povijesti
fotografije u Hrvatskoj

U Konzervatorskom odjelu u Splitu čuva se vrijedna i bogata zbirka fotografija koje obuhvaćaju vremenski raspon od druge polovice 19. st. do danas. Uz staklene ploče, negative i fotografije kojima, osim temeljnog fonda fototeke, pripadaju i fotografije što se nalaze u dvama osobnim arhivima don Frane Bulića i Ejnara Dyggvea, treba spomenuti i bogatu zbirku starih razglednica koje su, kako je poznato, početkom 20. st. autorski izrađivali mnogi splitski i hrvatski fotografi. Kronološki i prema načinu pohrane, građa je podijeljena na nekoliko cjelina. To su tzv. Stara fototeka s građom od 1860-ih do 1950-ih, albumi fotografija od 1950-ih do polovice 1990-ih, čiji su autori, osim profesionalnih fotografa zaposlenih u Konzervatorskom odjelu (među kojima su zasigurno najpoznatiji Zvonimir Buljević i Živko Bačić), i konzervatori koji gotovo svakodnevno snimaju spomenike, istražne i konzervatorske radove na lokalitetima u nadležnosti Odjela koji je nekad bio regionalni, te digitalne fotografije koje su nastale u posljednja dva desetljeća. Osim preglednog prikaza arhiva fotografija, posebna će pozornost u

izlaganju biti pridana „Staroj fototeci“, s naglaskom na fotografijama kulturne baštine Splita. S obzirom na tematsku, ali i kvalitativnu vrijednost fotografija čiji su autori istaknuta imena splitske i hrvatske fotografije te inozemni profesionalni fotografi koji su na svojim putovanjima dokumentirali Dalmaciju, upozorit ćemo na širok raspon mogućnosti interpretacije te građe i na njezinu važnost u istraživanju i obnovi kulturne baštine, ali i u istraživanju individualnih fotografskih opusa i povijesti fotografije u Splitu i Hrvatskoj. Izlaganje će upozoriti i na potrebu primjerene pohrane i digitalizacije fotografske građe radi očuvanja izvornika te lakšega i sigurnijeg pretraživanja i korištenja njome, ali i na problem institucionalne pohrane i inventarizacije digitalne fotografije koja nastaje unutar Odjela od kraja 1990-ih do danas.

dr. sc. Neven Budak
redoviti sveučilišni profesor
Odsjek za povijest - Filozofski fakultet
Sveučilišta u Zagrebu
Zagreb

Zbirka kao izvor socijalne povijesti

Moja je zbirka nastajala dvadesetak godina, a sastoji se od matičnoga i kolateralnog korpusa. Matični čine fotografije nastale u razdoblju do 1918., bilo da je riječ o radovima fotografa koji su djelovali na području tadašnje Hrvatske i Slavonije, Vojne krajine, Dalmacije, Istre te Bosne i Hercegovine, bilo da je riječ o motivima iz tih krajeva. U matični dio ubrajaju se i fotografije iz drugih zemalja nastale u istom razdoblju. Taj dio zbirke sadržava više od 12 000 fotografija. Kolateralni se dio sastoji od fotografija koje su nabavljane u lotovima zajedno s onima koje čine matični dio i samo su rijetko nabavljane ciljano, obično zbog zanimljivih motiva. Taj drugi dio zbirke čini oko 4000 fotografija nastalih većim dijelom do 1945., ali ima i dosta kasnijih. Osim nekoliko dagerotipija i ambrotipija (čije je podrijetlo nepoznato), matični dio pretežito čine fotografije na kartonima različitih dimenzija, negativi na staklima i fotografije na fotopapiru, ali ima i ferotipija i negativa na filmu. Uz pedesetak obiteljskih albuma, u zbirci je i nekoliko albuma komercijalnih izdavača s motivima iz raznih gradova i krajeva. Motivi nastanka moje zbirke nisu bili primarno povijesno-umjetnički, niti sam se vodio zanimanjem za tehnički aspekt fotografiranja i izrade fotografija. Fotografije me zanimaju kao izvor za socijalnu povijest. One su u nas još uvijek slabo iskorišten izvor koji

može biti ne samo puka ilustracija razdoblja do 1918., nego mogu služiti i za interpretativnu dopunu onoga što zaključujemo na temelju pisanih izvora. Osim toga, zanima me i fotografiranje kao obrt, zbog čega ne skupljam samo estetski vrijedne fotografije već pokušavam pronaći i slabo poznate ili sasvim nepoznate fotografe koji su djelovali u provinciji.

Ljerka Šimunić

**muzejska savjetnica, voditeljica Zbirke
fotografija i razglednica
Gradski muzej Varaždin
Varaždin**

***Fotografija u funkciji
eksponata stalnog postava
Kulturnopovijesnog odjela
Gradskog muzeja Varaždin, kao
izvor podataka i kao autentični
dokument vremena***

Zbirka fotografija i razglednica Kulturnopovijesnog odjela Gradskog muzeja Varaždin ima gotovo 6000 predmeta. Iako su prvi primjerci dospjeli u Muzej ubrzo nakon njegova osnutka (1925.), mali je broj njih upisan u inventarne knjige, a najveći je dio upisan u posebnu bilježnicu.

Stoga je u pripremi zbirke za registraciju trebalo inventarizirati više od 90 % građe.

Najstarije sačuvane fotografije, rad prvih fotografa, jesu dagerotipije, kalotipije i ambrotipije, koje su i rariteti u zbirci.

U izložbenoj cjelini stalnog postava *Kultura odijevanja* posjetitelji ih mogu vidjeti prezentirane putem projektoru jer izlaganje originalnih fotografija zbog njihove osjetljivosti nije moguće.

Zahvaljujući oznakama fotografa i atelijera na poledini fotografija, možemo pratiti rad najstarijih varaždinskih fotografa. Prvi se pojavljuju već 1840-ih godina: od Alajoša Kramolina, Stjepana i Karla Lypoldta, Hermana Fickerta, Weidnera do Rudolfa Mosingera, Eduarda Heisziga i Artura Kulčara.

Osim reprezentativne galerije portreta poznatih i nepoznatih sugrađana, dragocjeni dio zbirke pripada fotografijama Varaždina, njegovih

ulica, trgova, graditeljskih spomenika i građanskih kuća, zbog čega su one dokument vremena. Fotografije eksterijera i interijera Varaždina i okolice neiscrpan su izvor podataka za mnoge istraživače, konzervatore, povjesničare i povjesničare umjetnosti.

Nataša Mataušić

**muzejska savjetnica, voditeljica Zbirke
fotografija i razglednica
Hrvatski povijesni muzej
Zagreb**

***Fotografija kao povijesni
dokument, fotografska građa
o Koncentracijskom logoru
Jasenovac koja se čuva u
ustanovama na području RH,
valorizacija i izbor za stalni
postav Memorijalnog muzeja u
Jasenovcu; egzaktni primjeri***

Fotografija postaje povijesnim dokumentom kada se kritički i metodički utvrde sve povijesne činjenice sadržane na njoj. To često iziskuje veliki trud i odgovornost istraživača, određeno znanje o snimljenom prizoru te poznavanje društveno-političkog konteksta vremena u kojemu su fotografije nastale. I na fotografije se mora primijeniti znanstvena metodologija slična onoj koja se primjenjuje za tekstualni zapis kako bi se dokazala njihova autentičnost.

O ustaškim logorima Jasenovac i Stara Gradiška objavljeno je mnoštvo knjiga, memoarskih zapisa, studijskih članaka i zbirki dokumenata. U njima je objavljen velik broj fotografija koje su, nažalost, vrlo često imale nepotpune ili čak pogrešne opise i komentare, a rabljene su kao puka ilustracija teksta, bez propitivanja njihova stvarnog sadržaja. Manipulacija s fotografijama išla je tako daleko da su se za ilustraciju života u logoru i likvidacije zatočenika KL-a Jasenovac koristile i fotografije snimljene u njemačkim koncentracijskim logorima. Slična je pojava, nažalost, zabilježena i

na bivšem postavu Memorijalnog muzeja u Jasenovcu.

Najveće fondove fotografske građe o KL-u Jasenovac u Hrvatskoj posjeduju tri nacionalne ustanove: Hrvatski državni arhiv, Hrvatski povijesni muzej u Zagrebu i Javna ustanova Spomen-područje Jasenovac u Jasenovcu. Fondovi se međusobno razlikuju po načinu nastanka i broju fotografija, načinu stručne obrade i uvjetima korištenja, a povezuju ih problemi vezani za točnu identifikaciju njihova sadržaja i popratnih informacija, što je bilo uvjetovano znanjem stručne osobe i njezinom interpretacijom značenja fotografije. Nadalje, mogućnost izrade velikog broja istovjetnih fotografija iz samo jednog negativa i njihovo reproduciranje presnimavanjem izvorne fotografije doveli su do toga da se u gotovo sve tri spomenute institucije nalaze uglavnom jednake fotografije, ali različite kvalitete tehničke izrade, stupnja sačuvanosti i stručne obrade.

Ivica Neveščanin
viši kustos
Hrvatski povijesni muzej
Zagreb

Fotografije Domovinskog rata u Hrvatskome povijesnom muzeju

Kako je fotografija samo jedan, ali ključan način muzeografske prezentacije teme Domovinskog rata, namjera nam je da budućim stalnim postavom Hrvatskoga povijesnog muzeja selektivnim odabirom prikazemo fotografije i njihove autore koji su svojim djelovanjem svjedočili o ratnoj stvarnosti. Naime, u radu na izložbi *Domovinski rat*, održanoj u Hrvatskome povijesnom muzeju 2011. – 2012., te na izložbi *Lica rata* u ljeto 2015. kustosi su osobitu pozornost usmjerili na pregled i prikupljanje velikog broja fotografija iz Domovinskog rata. Za vrijeme trajanja izložbi upravo se ratna fotografija kao dio povijesne i dokumentarne fotografije pokazala najzanimljivijim medijem i muzejskim predmetom za posjetitelje. Hrvatski povijesni muzej u budućim će godinama nastojati napraviti sve kako bi se prikupila i sačuvala ta vrijedna građa. Ratne fotografije Zorana Filipovića, jedna od novih akvizicija, ističu se svojom vrijednošću, kao i radovi nekolicine hrvatskih profesionalnih fotografa iz tog dijela naše novije povijesti. Neke od tih fotografija u originalnom će obliku zasigurno naći mjesto u stalnom postavu i na budućim izložbama Hrvatskoga povijesnog muzeja.

Vana Gović
viša kustosica
diplomirana povjesničarka umjetnosti
i etnologinja
Pomorski i povijesni muzej Hrvatskog
primorja Rijeka
Memorijalni centar Lipa pamti
Rijeka

Uloga fotografije u transmisiji pamćenja: primjer Memorijalnog centra 'Lipa pamti'

Memorijalni centar *Lipa pamti* otvoren je u travnju 2015. kao područna zbirka Pomorskoga i povijesnog muzeja Hrvatskog primorja Rijeka. Posvećen je stradanju Lipe 30. travnja 1944., kada su nacisti i fašisti ubili 269 Lipljana te mjesto u potpunosti spalili. Iako su od stradanja protekle 73 godine, okolnosti i detalji počinjenja ratnog zločina do danas nisu u potpunosti razriješeni. Jedino su materijalno svjedočanstvo stradanja fotografije što su ih snimili počinitelji. Riječ je o samo desetak sasvim slučajno sačuvanih fotografija, nedostatnih za cjelovitu rekonstrukciju stradanja i identifikaciju svih počinitelja. Unatoč tome, zbog potresnih prikaza zločina fotografije su postale simbol stradanja Lipe, ali i ratnih stradanja civila te socijalnih trauma općenito. One su ujedno okosnica novoga stalnog postava Memorijalnog centra *Lipa pamti* i ključne su za proces transmisije pamćenja. Danas, kada je sve manje živih svjedoka stradanja, onih čija se memorija temelji na osobnom iskustvu, fotografije preuzimaju njihovu ulogu u prijenosu memorije novim naraštajima. No osim informacije, one prenose

i emociju, angažiraju recipijenta na doživljajnoj razini, rekreiraju povijesno iskustvo. Fotografije ne pridonose samo rasvjetljavanju prošlosti, već i njezinoj internalizaciji.

Osim putem stalnog postava Memorijalnog centra *Lipa pamti*, uloga fotografija u transmisiji pamćenja propituje se i povremenim fotografskim izložbama. Nedavno održana izložba *Iz fotografskog albuma Urbana Rienznera: djelovanje 1. bataljuna SS policijskog puka „Bozen“ 1944. godine na području Istre, Krasa i Kvarnera* promišljanje je o semantičkom obratu kojemu mogu pridonijeti povijesne fotografije, o izmjeni percepcije prema kojoj se današnji prostor življenja može shvaćati kao nekadašnji prostor umiranja.

mr. sc. Sanda Kočevar
muzejska savjetnica, voditeljica Zbirke
fotografija i razglednica
Gradski muzej Karlovac
Karlovac

Ptičica, molim! Izlaganje ***fotografija u Gradskome muzeju*** ***Karlovac***

Izlaganje *Ptičica, molim!* približit će način na koji Gradski muzej Karlovac predstavlja javnosti svoju Zbirku fotografija, fotografske opreme i pribora koja danas obuhvaća više od 2000 muzejskih predmeta, a koja je od 2016. registrirana kao kulturno dobro RH. Ujedno ćemo pokušati odgovoriti na pitanje smije li se, odnosno mora li se, fotografija naći u stalnom postavu ako muzej posjeduje zbirku fotografija te kako Gradski muzej Karlovac rješava te dvojbe i kakav je njegov pristup fotografskoj baštini (prezentacija i unutar stalnog postava, na povremenim izložbama te na ostale načine). Naime, Zbirka je djelomično izložena u stalnom postavu zbog velike važnosti karlovačkih fotografa na samom početku razvoja fotografije u Hrvatskoj, kada su na Prvoj dalmatinsko-hrvatsko-slavonskoj izložbi u Zagrebu 1864. izlagala četiri fotografa iz Karlovca, koliko i iz Zagreba. Autorica će pokušati odgovoriti na niz pitanja koja si kao kustosica Zbirke postavlja, poput ovih: *Mogu li posjetitelji kroz dio predstavljen na stalnom postavu shvatiti važnost i ulogu fotografije i grada Karlovca, u drugoj polovici 19. st.? Mogu li povećanja fotografija i fotografski aparati s kraja 19. st. prenijeti posjetiteljima važnost fotografije u tadašnjem vremenu i približiti im*

razvoj tehnologije, te što od izložaka o fotografiji u stalnom postavu posjetitelje Muzeja najviše zanima i kako doživljavaju izložene predmete iz Zbirke?

Je li cilj izlaganja postignut? Mogu li se fotografije zamijeniti digitaliziranjem zbirke i postavljanjem na ekran osjetljiv na dodir? Ima li izlaganje fotografskih aparata ikakva smisla za posjetitelje osim zgodne prilike za snimanje selfija?

U izlaganju će se ujedno ponuditi mogućnost drugačijeg pristupa prezentaciji i dostupnosti bogate fotografske baštine grada Karlovca koji dosad nije razmatrao ni Gradski muzej Karlovac ni njegov osnivač.

Marina Filipović
kustosica, voditeljica Zbirke
fotografija i fotografskog materijala
profesorica ruskog jezika
i književnosti, diplomirana
povjesničarka umjetnosti
Dubrovački muzeji - Kulturno-
povijesni muzej
Dubrovnik

O izložbi ‘Zrcalo koje pamti: dagerotipije iz dubrovačkih zbirki’

Dana 28. prosinca 2016. u žitnici Rupe otvorena je izložba *Zrcalo koje pamti: dagerotipije iz dubrovačkih zbirki* autorice Marine Filipović, kustosice Kulturno-povijesnog muzeja Dubrovačkih muzeja.

Riječ je o prvoj hrvatskoj izložbi posvećenoj isključivo dagerotipiji, jednome od najstarijih fotografskih procesa. Na izložbi popraćenoj katalogom predstavljeno je devet od deset dagerotipija koje su dotad pronađene na dubrovačkom području, kao i iznimno vrijedna *Knjižica poslovnih zabilježbi Josipa Betondića Jakovljeva od 1853 – 1864*, u kojoj je autor na nekoliko stranica usporedio obilježja pojedinih Voigtländerovih objekтива, a čuva se u Državnom arhivu u Dubrovniku.

Izložba je koncipirana u dva dijela; u prvom je dijelu uz pomoć legendi objašnjen nastanak i razvoj tehnike dagerotipije, opisani njezini početci u Dubrovniku te predočena znanja o domaćim dagerotipistima.

U drugom dijelu izložene su dagerotipije, kao i spomenuta *Knjižica poslovnih zabilježbi*. Izložba je nastala kao rezultat višemjesečnoga terenskog i arhivskog istraživanja provedenoga nakon otkupa

dviju dagerotipija za Zbirku fotografija i fotografskog materijala Kulturno-povijesnog muzeja.

Pri otkupu navedenih dagerotipija, kao i na terenskom istraživanju, uočeno je poprilično nepoznavanje te fotografske tehnike, što je bilo neshvatljivo s obzirom na to da je Dubrovnik među prvim gradovima u Hrvatskoj imao stalnoga, a usto i domaćeg dagerotipista, poznatog ljekarnika Antuna Dropca. Terenskim istraživanjem otkriveno je nekoliko dagerotipija za koje se dotad nije znalo, kao i mogućnost postojanja još nekoliko njih. S obzirom na vremensko ograničenje u kojemu je izložba morala biti realizirana, traganje za ostalim dagerotipijama privremeno je moralo biti zaustavljeno.

U katalogu izložbe naznačena je mogućnost da na dubrovačkom području postoji još nekoliko sačuvanih dagerotipija, što je u konačnici i potvrđeno novim terenskim istraživanjem.

Grgur-Marko Ivanković
viši kustos, voditelj Zbirke fotografija
diplomirani povjesničar umjetnosti
Muzej Slavonije
Osijek

***Fotografije Osijeka kao
muzejski predmeti i izvor
informacija o izgledu i životu
grada u 19. stoljeću***

U Zbirci fotografija Muzeja Slavonije, koja ima oko 10 000 jedinica, čuva se i 30-ak fotografija s motivom grada Osijeka nastalih u 19. stoljeću. Te najstarije fotografije Osijeka, nastale u rasponu od 1861. do kraja 19. st., unikatni su prikazi izgleda grada i svjedočanstva o javnim društvenim događanjima u dalekoj prošlosti grada. Svaka od tih sačuvanih fotografija autentična je slika vremena i neiscrpan izvor informacija o najrazličitijim temama. Zbog obilja podataka koje nosi, svaka je od njih zaseban svijet i kvalitetno polazište za brojne studije i muzejske izložbe.

Nedavno otvorenom izložbom, utemeljenoj na seriji fotografija osječkog fotografa Juliusa Exnera iz 1877., rekonstruiran je segment života Osijeka prije 140 godina, pri čemu je svaka fotografija poslužila za osvještavanje detalja vezanih za vlasnike i graditelje kuća, za prodavaonice, institucije i sl. Pojedine su fotografije, zahvaljujući književnim djelima, novinskim člancima i oglasima, arhivskim istraživanjima i drugim izvorima informacija, dobile potpuno nov kontekst i potvrdu datacije. Identificirali smo tako štand babe Klare na glavnom tvrđavskom trgu iz 1877., saznali sav asortiman što ga je nudila na klupama i u košarama prije 140

godina te doznali tko joj je najviše „išao na živce“. Perecar koji je, prema opisu Jagode Truhelke u knjizi *Gospine trešnje* nekoliko koraka udaljen od štanda babe Klare nudio „friške“ perece nataknete na dugi štap, vidi se i na jednoj od fotografija Juliusa Exnera.

Gotovo svaka fotografija nudi neiscrpne mogućnosti interpretacije i poziva istraživače da proniknu u njihovu zaboravljenu stvarnost.

Interdisciplinarnim povezivanjem informacija iščitanih s povijesnih fotografija možemo vizualizirati određeno doba iz prošlosti pojedine lokacije, a postavljanjem izložaba i objavljivanjem rezultata istraživanja možemo izravno pridonijeti pozitivnijem odnosu građana prema prošlosti njihova grada i kraja.

Ivica Valent

**viši kustos, voditelj Zbirke fotografija
profesor povijesti**

**Gradski muzej Sisak
Sisak**

***Donacije i otkupi fotografija
Gradskog muzeja Sisak
od osnutka do danas; od
pronalaska do inventariziranja***

Gradski muzej Sisak od svog je osnutka 1942. do danas prikupio velik broj fotografija i fotografskih negativa. U izlaganju ćemo predstaviti nekoliko faza i načina nabave fotografske građe koja se danas čuva u Muzeju i opisati pristup obradi građe tijekom proteklog vremena. U počecima rada Muzeja fotografije smo uglavnom dobivali na dar od pojedinaca ili institucija, a počeli smo ih otkupljivati nakon 1980-ih, i to ciljano, za pojedini izložbeni projekt, ili smo ih nabavljali suradnjom s kolekcionarima koji su pronalazili fotografije s motivima Siska ili fotografske albume posvećene pojedinim osobama ili u vlasništvu osoba povezanih sa Siskom.

Do posljednjeg preustroja muzejskih zbirki fotografije nikad nisu bile u jedinstvenoj zbirci nego su bile podijeljene prema kronologiji: dio njih nalazio se u Kulturno-povijesnoj zbirci, dio u Zbirci novije povijesti, a najveći dio fotografija, fotografskih albuma i negativa bio je sastavni dio muzejske knjižnice.

U radu je prikazano nekoliko vrijednih donacija i otkupa fotografija (donacije pripadnika NOB-a, donacije obiteljskih fotografija znamenitih Sišćana) i fotografskih negativa (Zbirka sisačkog Foto atelijera Noršić, fotografski negativ iz vremena Domovinskog rata), kao i

donacije albuma fotografija (donacija albuma fotografija što ih je dobila Skupština općine Sisak u povodu obilježavanja različitih godišnjica). Dio fotografske građe koja je bila u Muzeju nije bio obrađen, stoga se morala sustavno proučiti i obraditi. Na primjeru muzeja općeg tipa u gradu srednje veličine istaknuta je važnost prikupljanja i obrade fotografija ne samo kao muzejskog predmeta već i kao iznimno vrijednog svjedočanstva o povijesti jednoga grada i lokalne sredine.

Dražen Ernečić

**viši kustos, voditelj Zbirke fotografija,
pribora i negativa**

**Muzej grada Koprivnice
Koprivnica**

Akvizicija iz starih koprivničkih fotoateljera Karla Plajha i Ivana Šefa

Odjel povijesti Muzeja grada Koprivnice na razini strategije popunjavanja muzejskog fundusa prati stanje privatnih zbirki u gradu. U planovima rada 2000. – 2003. Gradu Koprivnici kao osnivaču opetovano je naglašavana potreba otkupa raritetne fotografske građe iz atelijera koprivničkih fotografa Karla Plajha (Koprivnica, 1922. – 2004.) i Ivana Šefa (Koprivnica, 1927. – 2004.). Zahvaljujući potpori Ministarstva kulture RH iz 2003., otkupu se pridružio i Grad Koprivnica, pa je 3. rujna te godine građa pohranjena u Muzej. U sklopu otkupa građe iz atelijera K. Plajha, koji je djelovao od 1950. do 1996., preuzeta je i građa te fotografije iz naslijeđenog atelijera koprivničkog fotografa Ivana Parša (Brasov, Rumunjska, 1886. – Koprivnica, 1938.), koji je radio od 1920. do 1938., a atelijer je nakon njega, do 1950., vodila njegova supruga Dragica. Atelijer I. Šefa radio je od 1950. do 1993. Ta je akvizicija bila iznimno važna zbog dvije činjenice. Prvo, od osnutka 1945. Muzej je imao Fototeku bez ijednog primjerka fotografske građe te je nakon otkupa (atelijer-kamere iz 1910.; putne kamere iz 1914.; *buchkamere*, oko 1930.; Leice 3 iz 1933.; Ikoфлекsa iz 1939.; Flexareta, oko 1960.; Minolte iz 1966.; više desetaka staklenih fotoploča; razvijenih filmova i fotopribora iz 1910. – 1990.) ustrojena Zbirka fotografija i fotografskog pribora.

Drugo, u otkup je uključeno više fotografija snimljenih tim aparatima na terenima i u atelijerima 1920. – 1996., a izdvajaju se panorama Dubrovnika, 1913.; kula Minčeta, 1913.; Partizanska komanda oslobođene Koprivnice, 8. studenog 1943.; Križni put kroz Koprivnicu, svibanj 1945.; fotografija Jurja Mucka, prvog direktora Podravke, 1947.; prva reklama industrije Podravka, 1950.; klijet Frana Galovića i opjevani *kostanj* na Bilogori, oko 1953.; zajednička fotografija D. Tadijanovića, G. Krkleca, D. Cesarića K. Filića i L. Brozovića na otkrivanju spomen-poprsja Franu Galoviću u Peterancu 1954.; fotografija Zlate Bartl, izumiteljica Vegete u laboratoriju Podravke, oko 1960.; otvorenje Galerije naivne umjetnosti u Hlebinama 1968. i fotografija J. B. Tita u Koprivnici, 1971.

Petra Husain Pustaj
kustosica
mag. povijesti, mag. muzeologije i
upravljanja baštinom
Muzej grada Zagreba (stručno
osposobljavanje)
Zagreb

Sprovod Stjepana Radića ***fotografskim objektivom*** ***Rudolfa Firšta***

U fokusu izlaganja *Sprovod Stjepana Radića fotografskim objektivom Rudolfa Firšta* bit će propitivanje vrijednosti fotografija kao izvora brojnih informacija te, manjim dijelom, važnost nabave muzejskih predmeta.

Bit će govora o trideset i dvije fotografije snimljene na sprovodu Stjepana Radića koje su za Muzej grada Zagreba otkupljene 4. veljače 2014. Fotografije čine cjelinu, nedostaje samo nekoliko onih koje prikazuju događaje u pokojnikovoj kući i zbivanja na Trgu bana Jelačića. Zahvaljujući otkupljenim fotografijama, možemo rekonstruirati dio puta kojim se kretala pogrebna povorka te se njima možemo koristiti kao povijesnim dokumentom koji čuva uspomenu na jedan od dotad najvećih sprovoda u Zagrebu. Na njima možemo pratiti i organizacijski program pogreba i redoslijed osoba u povorci.

Otkupom fotografija Muzej je obogatio svoj fundus i teme koje se odnose na kult smrti, pogrebne procesije, važne događaje u Zagrebu s početka 20. st. i poznate ličnosti. Fotografije upućuju na značenje i kompleksan proces njihove upotrebe radi prenošenja šireg konteksta pojava ili događaja o kojima svjedoče. Zahvaljujući tome, predmeti pohranjeni u javnim institucijama,

primarno mislimo na muzeje, mogli bi se adekvatno iskoristiti za obradu, interpretaciju i izlaganje radi prenošenja znanja korisnicima koji ne moraju uvijek biti upoznati s određenom tematikom. Nadalje, spomenute fotografije možemo promatrati kao dio autorskog opusa fotografa Rudolfa Firšta te kao vjerodostojan dokument o smrti i pogrebu znamenitoga hrvatskog političara. Fotografije dopunjuju dostupne povijesne izvore i omogućuju promatranje osoba i događaja u drugom, širem kontekstu, zbog čega ih je potrebno sustavno dokumentirati i adekvatno čuvati.

Ivana Gržina

kustosica

Strossmayerova galerija starih

majstora HAZU

Zagreb

***Fotografija kao muzejski
predmet ili dokumentacijski
izvor... i sve između toga***

Unatoč svekolikoj zastupljenosti u muzejima, a djelomice možda i upravo stoga, fotografska je građa još uvijek nedovoljno valorizirana, kako u kvantitativnome, tako i u kvalitativnom smislu. Načelna su iznimka fotografije, koje zbog estetskih obilježja odnosno zbog povijesnoga, dokumentarnoga ili memorijalnog značenja u muzejima egzistiraju kao dio fundusa, tj. kao muzejski predmet.

U fokusu je ovog izlaganja nepregledan korpus fotografija koje su u muzejima percipirane i rabljene kao „alati“ različitih namjena, neovisno o tome je li riječ o akvizicijama ili su nastale u svakidašnjem radu muzejskih djelatnika, kao i o tome jesu li dio formalnih ili neformalnih oblika muzejske dokumentacije i arhiva.

U izlaganju će biti dotaknut i specifičan problem fotografija bez vidljive ili objašnjive „uloge“ odnosno onih koje su unutar institucije imatelja zbog niza razloga prepoznate kao osobito vrijedne, no zbog njegova temeljnog poslanja i skupljačke politike nemaju definiran status. Izlaganje donosi pregled teorija i koncepata proizašlih iz novijih istraživanja o ulozi fotografije u muzejima, posebice onih koji uzimaju u obzir materijalne osobitosti fotografije te sagledavaju njezin epistemološki potencijal unutar institucijske i izvaninstitucijske mreže znanja.

Željeli bismo da nam inozemna iskustva posluže kao teorijski oslonac u jačanju svijesti o važnosti zanemarenoga i neistraženog dijela fotografske baštine u muzejima te o potrebi njegova novog promišljanja i ponovnog vrednovanja, a u konačnici i za donošenje praktičnih smjernica kojima bismo se mogli voditi u ovdašnjim prilikama.

Iva Prosoli

**viša kustosica, voditeljica Zbirke
zagrebačkih fotoreportera
Muzej grada Zagreba
Zagreb**

mr. sc. Dubravka Zaninović Stančec
viša kustosica, voditeljica Zbirke
fotografija, fotografskog pribora i
razglednica
Muzej grada Zagreba
Zagreb

Zbirke fotografija Muzeja grada Zagreba – tranzicija s obzirom na suvremene potrebe

Fotografije se u Muzeju grada Zagreba prikupljaju od njegova osnutka 1907., kada pristižu prvi primjerci atelijske, obrtničke te amaterske fotografije. Zbirka fotografija kontinuirano je rasla kroz cijelo vrijeme djelovanja Muzeja, pri čemu je naglasak uvijek bio na dokumentarnoj vrijednosti fotografije, pa je to postalo i okosnicom tematske klasifikacije zbirke (npr. ulice, trgovi, arhitektura, spomenici, zdravstvo, obrazovanje, sport, industrija, личности...). Međutim, u novije vrijeme za Muzej su pribavljene autorske ostavštine (Vladimira Horvata, Šime Radovčića, Marije Braut i dr.), što je nametnulo potrebu nove (ili proširene) klasifikacije na autorskoj osnovi.

Uz nove mogućnosti obrade i inventarizacije, suočeni smo s problemom kako pristupiti ne samo novopristiglim radovima već i cijelom fundusu fotografskih zbirki Muzeja grada Zagreba u suvremenom trenutku.

Jedan od odgovora na pitanje jest izložba posvećena Franji Pommeru, kojom ćemo nastojati obuhvatiti njegov autorski opus, a koju Muzej planira za prosinac 2017.

Antonija Dejanović
kustosica, voditeljica
Dokumentacijske službe MUO-a,
voditeljica Zbirke glazbenih
instrumenata
prof. povijesti umjetnosti i filozofije
Muzej za umjetnost i obrt
Zagreb

Fototeka Dokumentacijske službe Muzeja za umjetnost i obrt

Dokumentacijska služba Muzeja za umjetnost i obrt u sklopu svoje sekundarne muzejske dokumentacije ima i Fototeku.

Fototeka je sekundarni dokumentacijski fond osnovan 1930-ih godina, i čini ga gotovo 20 000 crno-bijelih i kolor fotografija. Fond je nastao u vrijeme kada je ravnateljem Muzeja za umjetnost i obrt postao Vladimir Tkalčić i kada se stvaraju temelji za budući rad i djelovanje Muzeja: osnivaju se nove muzejske zbirke, postupno se povećava broj stručnoga muzejskog osoblja, a Muzej doživljava različite i mnogobrojne strukturne promjene.

Važnost i vrijednost Fototeke ogleda se u činjenici što taj fond svojim sadržajem, kvalitetom i kvantitetom daje uvid u rad i djelovanje Muzeja za umjetnost i obrt tijekom više od 60 godina. Velik broj postavljenih muzejskih izložaba, novih akvizicija ili održanih kulturno-društvenih događanja moguće je istražiti, pratiti i rekonstruirati upravo putem Fototeke Muzeja.

Stoga je u radu akcent na nekoliko elemenata koji su važni i zanimljivi za povijest djelovanja Muzeja za umjetnost i obrt, a uvid u to bilo bi gotovo nemoguće ostvariti bez njegove Fototeke.

mr. sc. Davorin Vujčić
muzejski savjetnik
Muzeji Hrvatskog zagorja – Galerija
Antuna Augustinčića
Klanjec

Fototeka Galerije Antuna Augustinčića – muzejska intuicija i digitalizacijski standardi

Do 2008. fotodokumentacija u Galeriji Antuna Augustinčića vođena je u sklopu muzejske arhive koja je objedinjavala materijale s izložaba, različitu audio-vizualnu građu te dokumentaciju što je pratila rad te muzejske ustanove. Postojeća fototečna građa sastojala se od približno 2000 fotografija različitih dimenzija, pretežito u analognom formatu; od pozitiva, negativa i dijazozitiva. Dijelovi te građe bili su obrađeni kao zasebne cjeline i pohranjeni u registratore i albume, no većina je bila rasuta i neinventarizirana. U travnju 2008. ustanovljeno je da su smjernice za rad i stanje spomenute građe nezadovoljavajući i da je nužno donijeti plan reorganizacije muzejske dokumentacije. To je značilo ustrojavanje postojeće dokumentacije sukladno *Pravilniku o sadržaju i načinu vođenja muzejske dokumentacije o muzejskoj građi* (NN 108/2002), izradu projekta digitalizacije fototečne građe sredstvima Ministarstva kulture RH i njegovu provedbu.

Do 2009. obavljena je reorganizacija muzejske dokumentacije; dobivenim sredstvima fototečna je građa digitalizirana u skladu sa smjernicama o digitalizaciji te je prikladno pohranjena, a jedan segment te građe (fotografije Antuna Augustinčića snimljene

objektivom Toše Dapca) objavljen je 2011. kao virtualna zbirka na internetskoj stranici *Kulturna baština* pod nazivom *Majstorski objektivi*.

Cijela je fototeka Galerije Antuna Augustinčića strukturirana posebno osmišljenim klasifikacijskim sustavom te je najvećim dijelom upisana u računalni program za obradu sekundarne muzejske dokumentacije.

U radu se opisuje put od prikupljanja, pohrane, obrade i klasifikacije spomenute fototečne građe do njezina raspoređivanja u prostor novouspostavljenoga Studija Galerije Antuna Augustinčića.

Leila Topić

**viša kustosica, voditeljica Zbirke
fotografije, Zbirke filma i videa te
Zbirke medijske umjetnosti
Muzej suvremene umjetnosti
Zagreb**

Tako blizu, tako daleko – uloga fotografije u dokumentiranju performansa

U svom izlaganju naslovljenom *Tako blizu, tako daleko – uloga fotografije u dokumentiranju performansa* usmjerit ću pozornost na fotografije iz Zbirke fotografije i Dokumentacijsko-informacijskog odjela MSU-a kako bih objasnila klasifikaciju američkog teoretičara suvremene umjetnosti Philipa Auslandera na fotodokumentaciju performansa koju on dijeli na dokumentarnu i izvedbenu. Postoje li razlike u interpretacijama tih radova, u njihovu razvrstavanju u muzejske zbirke te o podijeljenom autorstvu s obzirom na spomenutu podjelu – samo su neka od pitanja koja će otvoriti moje izlaganje uz primjere fotografskih radova dokumentacije izvedbi Marine Abramović, Vlaste Delimar, Toma Gotovca, Slavena Tolja ili grupe Gorgona.

Tea Rihtar Jurić

dokumentaristica, arhivistica

prof. informatologije smjer

muzeologija; prof. talijanskog jezika i književnosti

Muzejski dokumentacijski centar

Zagreb

Na d(r)ugi pogled – povijest, stanje, perspektive Fototeke Muzejskoga dokumentacijskog centra

Muzejski dokumentacijski centar već više od pola stoljeća prikuplja fotografije arhitekture muzeja, muzejskih postava, izložaba, muzejskih akcija, muzejskih djelatnika odnosno muzejske djelatnosti općenito s prostora Hrvatske, zemalja bivše Jugoslavije, manjim dijelom Europe te zemalja svijeta.

Fundus što ga čini više od 13 000 analognih fotografija, negativa, dijapozitiva te nekoliko desetaka tisuća digitalnih fotografija bilježi našu muzejsku prošlost, sadašnjost, a u perspektivi i budućnost.

U izlaganju će biti predstavljene glavne cjeline Fototeke i neke njezine specifičnosti te će na njezinu primjeru biti obrađena aktualna problematika selekcije, dokumentiranja, pohrane i pretraživanja fotografija kao dokumentacijskih izvora te novi izazovi – prikupljanje i obrada iznimno velikog broja digitalnih fotografija, njihova dostupnost te održavanje sustava pohrane.

Dotaknut ćemo pitanje prelaska građe iz dokumentacijskih fondova u muzejsku građu, kao i trenutačno stanje Fototeke, njezinu perspektivu i ulogu u suradnji s muzejima radi izgradnje povijesti muzeja u slikama.

Darko Bivoljak

akademski snimatelj

**Umjetnička organizacija Art De Facto
Zagreb**

Mrtva fotografska baština

Nerijetko prikazujemo fotografske portrete likovnih umjetnika koji više nisu među nama.

Gdje su njihova djela? Jesu li i ona dio naše baštine? Kako tu baštinu čuvamo, kako se odnosimo prema njoj i kako je prezentiramo?

Ako ne znamo gdje su djela autora čije fotografske portrete prikazujemo, jesu li njihovi portreti odnosno informacija o njihovu fizičkom izgledu važniji od njihova djela, pomažu li nam u sagledavanju njihovog rada?

Nebitno je. Polako zaboravljamo i njihovo djelo i njihov fizički izgled. Ostaje samo percepcija njihova djelovanja, koja je najčešće nedovoljno istražena.

Pohranjena dokumentacija o djelu tih autora stoji negdje neiskorištena i nedostupna javnosti – kao zaboravljena baština.

Naraštajima su fotografi za potrebe galerija, muzeja i ostalih kulturnih institucija bilježili i dokumentirali našu baštinu, a taj je materijal obično poslužio za jednokratnu upotrebu u katalozima, zbornicima, časopisima i sličnim publikacijama. Negative su sačuvali fotografi u svojim arhivima, kao što su institucije sačuvale izdanja u kojima su fotografije reproducirane.

Taj je rad naplaćen i – zaboravljen!

Postoji li zanimanje za tu građu, gdje se ona danas nalazi, je li ju moguće ponovo upotrijebiti i digitalizirati ili je to mrtvi kapital i mrtva baština?!

mr. sc. Sanja Grković
voditeljica Službe fotografske
dokumentacije
Ministarstvo kulture RH – Služba za
dokumentaciju, registar i promociju
kulturne baštine, Služba fotografske
dokumentacije
Zagreb

Vladimir Tkalčić i fotografsko dokumentiranje baštine

Vladimir Tkalčić jedno je od najsvjetlijih imena naše kulturne scene prve polovice 20. st. čije djelovanje zorno svjedoči o tijesnoj povezanosti muzejske i konzervatorske struke, ali i njihovih djelatnika.

Tkalčićev radni put od Arheološkog muzeja (tada Narodnog muzeja), Konzervatorskog zavoda (tada Povjerenstva za čuvanje spomenika), novoosnovanoga Etnografskog muzeja u Zagrebu te Muzeja za umjetnost i obrt obilježen je agilnošću te vizionarskim i dalekosežnim promišljanjima koja su rezultirala iznimnim doprinosima struci. Jedan od njih je zacrtavanje smjerova i rad na sustavnom dokumentiranju baštine kao temelju suvremene muzeološke struke, u čemu upravo fotografsko dokumentiranje ima istaknuto mjesto.

U radu je dan osvrt na Tkalčićevo mladenačko fotografsko dokumentiranje riznice zagrebačke katedrale, kao i na fotografsko dokumentiranje zvona spašenih od rekvizicije 1916., pothvata koji su provedeni pod nadležnošću i u suradnji s konzervatorskom službom i Arheološkim muzejom.

U nastavku izlaganja apostrofirane su Tkalčićeve zasluge u utemeljenju i oblikovanju fototeke Etnografskog muzeja u Zagrebu, a potom i arhive fotografskih negativa Muzeja za umjetnost i obrt.

dr. sc. Davorka Radovčić
kustosica
Hrvatski prirodoslovni muzej
Zagreb

**Dragutin Gorjanović-
 Kramberger i
 fotodokumentacija ljudskih
 fosilnih ostataka**

Tijekom istraživanja nalazišta i fosilnih ostataka krapinskog pračovjeka Dragutin Gorjanović-Kramberger dokazao se kao vrlo inovativan europski paleoantropolog.

Pri iskopavanjima nalazišta po razaznatoj stratigrafiji diluvija te u analizi paleontološkoga i arheološkog sadržaja lokaliteta koristio se brojnim, u to vrijeme novim tehnologijama iščitavanja i dokumentiranja nalaza o životu u prošlosti. Jedna od procedura koju je među prvima na svom području istraživanja prakticirao bila je primjena visokokvalitetne fotografije, i to već pri prvoj objavi analize ostataka krapinskih neandertalaca u europskim znanstvenim časopisima. Dotada uobičajeni crteži paleontoloških nalaza često su isticali morfološke detalje kao važne za taksonomsko određenje nalaza, pa je stoga takvo dokumentiranje morfoloških detalja i specifičnosti davalo subjektivan prikaz paleontološke građe (Benson, 1965: 433-434).

Za razliku od dotadašnjih subjektivnih crteža, Gorjanovićeva dokumentacija i objavljivanje objektivnih fotografija fosilnih ostataka neandertalaca prvi je put omogućila objektivan uvid u morfološke detalje nekoliko različitih jedinki neandertalaca. Njegove su analize morfoloških značajki fosilnog uzorka iz Krapine dale jasan uvid u

raspon varijacija neandertalaca te mu omogućile usporedbu s recentnim i modernim populacijama u drugim osteološkim zbirkama europskih muzeja. S obzirom na temeljnu činjenicu i pravilo znanosti prema kojemu znanstvene činjenice nakon objave naknadno mogu biti dostupne i provjerljive, Gorjanovićevo je objavljivanje fotografija morfoloških osobina pračovjeka dalo čvrste dokaze o arhaičnosti neandertalaca, kao i o njihovoj rodoslovnoj povezanosti s današnjim ljudima.

Važnost Gorjanovićeve pristupa istraživanju krapinskih neandertalaca očitovala se i u brojnim oblicima dokumentacije, koja je zbog Gorjanovićeve sklonosti preciznosti, detaljima i novim tehnologijama za nas danas neizmjereno važna. Samo godinu dana nakon šestogodišnjeg iskopavanja nalazišta i brojnih analiza ljudskih fosilnih ostataka, kao i ostataka životinja i kamenih alatki, Gorjanović je objavio monografiju s tablama koje su kao novost donijele niz fotografija i radiografske snimke. Nije to bilo samo zadovoljavanje formi znanstvenog djela već otkriće znanstvenih činjenica o arhaičnosti ljudskog roda na temelju fotografskih i radiografskih prikaza kao dokumentacije novoga, 20. st.

Martina Bagatin
viša konzervatorica restauratorica
Hrvatski državni arhiv
Zagreb

Lana Majdančić
kustosica
Muzeji Ivana Meštrovića – Atelijer
Meštrović
Zagreb

Suradnja umjetnika na primjeru fotografa Svetozara Prodanovića i kipara Ivana Meštrovića

Ovo izlaganje daje uvid u rad Svetozara Prodanovića (1895. – 1961.) u svjetlu njegove suradnje s kiparom Ivanom Meštrovićem (1883. – 1862.). Svetozar Prodanović odrastao je u fotografskoj obitelji, uz oca fotografa Milana M. Prodanovića. Završio je slikarstvo u klasi Otona Ivekovića 1919. na Privremenoj višoj školi za umjetnost i umjetni obrt u Zagrebu. Potom je postao fotografski pomoćnik, za što je dobio i svjedodžbu. Do otvorenja vlastitog obrta 1930. na adresi Ilica 152. radio je u očevu fotoateljehu, na adresi Ilica 168. Do sada istraženi Prodanovićev rad većinom je vezan za umjetnike. Posebno treba istaknuti rad s kiparom Ivanom Meštrovićem, s kojim surađuje od 1924. do 1934. snimajući nastanak Meštrovićevih djela od modela u glini i studija u gipsu do njihova postavljanja *in situ*. Zanimljiva je njihova suradnja na Meštrovićevim javnim spomenicima koji su tada nastali: *Spomenik Indijancima*, *Spomenik Grguru Ninskom*, *Spomenik zahvalnosti Francuskoj*, *Spomenik Andriji Meduliću* te na neostvarenom *Spomeniku Bolívaru*, kao i na katalogu

za IV. kolektivnu izložbu Ivana Meštrovića održanu u Umjetničkom paviljonu u Zagrebu 1932.

Prodanović je autor svih reproduciranih fotografija i na njihovoj je stražnjoj strani potpisan, što je tada bila rijetkost.

Prodanović je s deset fotografija različitih formata (od 15,5 x 22 cm do 37,8 x 48,4 cm) dokumentirao gotovo cijeli proces nastajanja brončanog *Spomenika Grguru Ninskom*. Na temelju tih fotografija u ovom će se radu analizirati Prodanovićeva fotografska tehnika i oštećenja što su s vremenom nastala. Bit će opisana i adekvatna metoda konzervatorsko-restauratorskih postupaka, pravilan način pohrane i zaštite fotografija te smjernice i plan za uspješnije očuvanje fotografske zbirke radi zaštite i očuvanja hrvatske fotografske baštine.

Svetozar Prodanović je 1934. zatvorio svoj atelijer te se, koliko je dosad poznato, više nije bavio fotografijom.

mr. sc. Rhea Silvija Ivanuš
muzejska savjetnica
Hrvatski povijesni muzej
Zagreb

Fotografi sudionici ratnih zbivanja

U vrijeme Drugoga svjetskog rata na području Hrvatske istodobno su djelovale dvije jake promidžbene službe: jedna u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj, a druga u partizanskoj, antifašističkoj Hrvatskoj, s različitim idejama i ideologijama, ali s jednakim ciljevima. Fotografija kao izvorno svjedočanstvo bila je snažno oružje tih službi koje su se njome koristile za propagiranje i mobilizaciju pučanstva u skladu sa svojom ideologijom i svojim ciljevima. Obradom i valorizacijom fotografske građe tih službi koja se čuva u Hrvatskome povijesnom muzeju, u jednoj od najvećih zbirki reportažne ratne fotografije 20. st. u Republici Hrvatskoj, utvrđeni su podatci o fotografima koji su radili u propagandnim, odnosno agitpropovskim službama u Hrvatskoj. Među njima su mnoga poznata imena vrsnih fotografa koji su nastavili djelovati i nakon završetka rata. Manji je broj fotografa amatera koji su također ostavili iznimno vrijedne dokumentarne fotografije o ratnim zbivanjima i svakidašnjem životu civilnog stanovništva, ali su njihova imena sasvim nepoznata široj kulturnoj i društvenoj javnosti.

Komparativnom analizom fotografske građe koja se čuva u HPM-u, Hrvatskome državnom arhivu i drugim srodnim institucijama u Hrvatskoj te uvidom u raznovrsnu tiskanu građu (knjige, brošure, novine) utvrđena su

imena i prezimena većine fotografa koji su stajali iza objektiva i snimali, razvijali i sačuvali filmove u otežanim ratnim uvjetima. Njihova će imena na taj način prvi put postati dostupna korisnicima fotografske građe iz tog razdoblja. Cilj je ovog rada dati uvid u povijesni razvoj i organizacijsku strukturu promidžbenih službi Nezavisne Države Hrvatske i partizanske fotografske službe Zemaljskoga antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Hrvatske (ZAVNOH-a i AVNOJ-a) te naglasiti sličnosti i razlike u njihovu djelovanju i rezultatima rada.

Draženka Jalšić Ernečić
viša kustosica, voditeljica Zbirke
fotografije i fotoalbuma
dipl. povjesničarka umjetnosti
Muzej grada Koprivnice
Koprivnica

Muzejski fotograf ili fotograf u muzeju: Vladimir Kostjuk i Muzej grada Koprivnice od 1959. do danas

Pri reorganizaciji odjela, zbirki, muzejske građe i muzejske dokumentacije u Muzeju grada Koprivnice pitanje klasifikacije fotografije kao muzejskog predmeta ili muzejske dokumentacije shvaćeno je vrlo ozbiljno zbog brojnosti i raznovrsnosti fotografske građe.

Mjesto fotografije u muzeju i njezina muzejska uloga nisu upitni, no količina i raznovrsnost fotografske građe (do razine bipolarnosti pojedine fotografije) na trenutak može zbuniti i iskusnog poznavatelja fotografske struke i fotografske umjetnosti.

Fototeku Muzeja grada Koprivnice uspostavio je osnivač, prvi ravnatelj i kustos Muzeja

dr. Leander Brozović (1897. – 1962.) u samim počecima djelovanja Muzeja 1945. pribavljanjem prvih povijesnih fotografija odnosno snimanjem terenskih i dokumentarnih fotografija. Zbog velikog broja kataloških jedinica Fototeka je tijekom 72 godine djelovanja Muzeja postala najveća i najčešće pretraživana zbirka Muzej grada Koprivnice. Već je prijašnjim revizijama muzejske građe utvrđeno kako je Fototeka postala prevelika i presložena za fizičko pretraživanje. Djelomična je digitalizacija olakšala taj problem, no tek je u sklopu revizije muzejske

građe i muzejske dokumentacije Muzeja grada Koprivnice od 2012. do 2017. provedena reorganizacija odjela i zbirki: 2014. uspostavljene su Zbirka fotografija, pribora i negativa (Odjel povijesti), Zbirka fotografija i fotoalbuma i Zbirka razglednica (Odjel kulturne povijesti) te Zbirka etnografske fotografije (Etnografski odjel), a svaki stručno-znanstveni odjel ima vlastitu studijsku zbirku u kojoj se pohranjuju dokumentarne i terenske fotografije, danas uglavnom u digitalnom formatu. Mjesto fotografije u muzeju te svu slojevitost i ambivalentnost koju fotografija kao dokumentacijski izvor ili muzejski predmet ima moguće je predočiti na primjeru 58 godina duge suradnje profesionalnog fotografa Vladimira Kostjuka i Muzeja grada Koprivnice. Suradnja profesionalnog fotografa Vladimira Kostjuka i Muzeja grada Koprivnice počela je 1959., kada ga je Leander Brozović angažirao za terensko fotografiranje starih tradicijskih kuća prekrivenih slamom u Koprivnici i okolnim selima. Snimanja su rađena od 1959. od 1962., fotografije su upisane kao dokumentarna terenska građa, a danas se čuvaju u Zbirci etnografske fotografije. Ako o tim snimkama govorimo s autorskog stajališta, serija fotografija (odnosno portfolio) tradicijske arhitekture Podravine 1959. – 1962. najstariji je sačuvani ciklus fotografija Vladimira Kostjuka. Vladimir Kostjuk diplomirao je na Akademiji za kazalište i film 1974., na Odsjeku za filmsko i televizijsko snimanje, u klasi Nikole Tanhofera (1926. – 1998.). Od 1969. do 1979. radio je kao profesionalni fotograf u službi informiranja prehrambene industrije Podravka (reportažna fotografija; fotožurnalizam), a 1979. osniva Foto studio Podravka, u kojemu djeluje kao

korporativni fotograf u prehrambenoj industriji sve do odlaska u mirovinu 2007., s kratkim prekidom 1991. – 1995., kada je kao ratni vojni fotoreporter i natporučnik 117. brigade HV-a bio zadužen za informativno-publicističku djelatnost (IPD).

Suradnja Vladimira Kostjuka i Muzeja grada Koprivnice traje od 1959. do danas, ali je tek s promjenom odnosa prema fotografiji kao muzejskom predmetu i muzejskoj dokumentaciji te razvrstavanjem i revalorizacijom fotografija Fototeke utvrđen opseg i vrijednost suradnje Kostjuk – Muzej, kao i pojedinih fotografija (neke su fotografije iz kategorije dokumentarnih svrstane u umjetničku fotografiju). Postupak valorizacije i revalorizacije fotografskih radova Vladimira Kostjuka još je u tijeku, a osim osnovne vremenske podjele po desetljećima te podjele na analogne i digitalne, Kostjukove fotografije u Muzeju grada Koprivnice moguće je razvrstati u ove kategorije i potkategorije: terenske fotografije (etnologija, arheologija, umjetnost, naiva); reprofotografije; reportažne i angažirane fotografije (fotožurnalizam u muzeju); dokumentarne fotografije; ratne fotografije; vernakularne fotografije, umjetničke fotografije..., što je konkretan i kompleksan primjer organizacije zbirki fotografija i utvrđivanja mjesta fotografije u muzeju.

mr. sc. Dubravka Osrečki Jakelić
muzejska savjetnica, voditeljica Zbirke
novije fotografije i Zbirke foto opreme
Muzej za umjetnost i obrt
Zagreb

Oblici i sadržaji stručno- znanstvene obrade fotografija u Hrvatskoj

Kao što je poznato, samo tri mjeseca nakon objave Daguerreova otkrića u Francuskoj akademiji znanosti 7. siječnja 1839., Danica ilirska u travnju iste godine, pod naslovom *Najznatnije otkritje našeg vremena*, izvještava o revolucionarnom otkriću tog vremena. U izlaganju će biti prikazan kontinuitet te brojnost oblika i sadržaja, kao i stručno-znanstvena obrada fotografija u Hrvatskoj od prvih novinskih prikaza preko monografskih izdanja, kataloških zapisa i kataloga izložaba do znanstvenih radova.

U obradi teme posebno će biti istaknuta obrada fotografske građe u muzejima i drugim baštinskim ustanovama.

Cilj izlaganja jest mogućnost sagledavanja ostvarenih stručno-znanstvenih radova o temi fotografije u kontekstu stvaranja jedinstvene baze podataka.

mr. sc. Anuška Deranja Crnokić
voditeljica Službe za dokumentaciju i
registar kulturnih dobara,
Ministarstvo kulture RH - Uprava za
zaštitu kulturne baštine, Zagreb

dr. sc. Goran Zlodi
Filozofski fakultet Sveučilišta u
Zagrebu, Odsjek za informacijske i
komunikacijske znanosti, Zagreb

mr. sc. Sanja Grković
voditeljica zbirke fotografske
dokumentacije
Ministarstvo kulture RH – Uprava
za zaštitu kulturne baštine, Odjel
za dokumentaciju kulturne baštine,
Zagreb

Marija Jenić Pugelnik
viša stručna savjetnica za fotografsku
dokumentaciju
Ministarstvo kulture RH – Uprava
za zaštitu kulturne baštine, Odjel
za dokumentaciju kulturne baštine,
Zagreb

Ivanka Maroević
Link2, Zagreb

Zbirke fotografske
dokumentacije Uprave za
zaštitu kulturne baštine
Ministarstva kulture – od
dokumentacije do prezentacije i
promocije u virtualnom okružju

U izlaganju će biti predstavljena dokumentacijska praksa i posebnosti prezentacije analogne fotografije u digitalnome mrežnom okružju za zbirke fotografske dokumentacije Službe za dokumentaciju i registar kulturnih dobara Uprave za zaštitu kulturne baštine

Ministarstva kulture RH.

Fototeka UZKB MK fotografska je zbirka s više od 70 000 fotografija i približno 30 000 izvornih negativa tematski usmjerenih ponajprije na prezentaciju spomeničke baštine. Iako je današnja fototeka baštinica fotografija mahom nastalih pod okriljem moderno utemeljene konzervatorske službe, očuvanje svoga najstarijega fonda od 1910. nadalje može zahvaliti i povijesnim muzejskim i konzervatorskim službama utemeljenima još sredinom 19. st. u Hrvatskoj, odnosno Narodnome muzeju i njegovu kasnijem Arheologičkom odjelu te Centralnoj komisiji za istraživanje i očuvanje spomenika graditeljstva. Sukladno tome, fototeka UZKB MK imatelj je više vrijednih dokumentacijskih zbirki, među ostalim i ostavština, koje zbog svoje kulturno-povijesne te strukovne vrijednosti zaslužuju poseban odnos društva i primjerenu zaštitu. U tu se građu ubrajaju i fotozbirke koje su obrađene i upisane u Registar kulturnih dobara RH (Zbirka Većeslava Heneberga, Zbirka Vladimira Horvata) ili su pred upisom (Zbirka orgulja, Riznica zagrebačke katedrale), kao i neke druge čije stručno valoriziranje i upis u Registar tek slijede.

Svjesni svoje uloge čuvara baštinjene dokumentacijske građe, osobito osjetljive analogne fotografske građe, MK je započeo proces utvrđivanja svojstva kulturnog dobra za najvredniji fond. Zbirke odabrane za provođenje pravne zaštite odnosno upisa u Registar digitalizirane su i inventarizirane u skladu s važećim pravnim propisima uz pomoć aplikacije Modolor++. Osim obavljene primarne zaštite zbirki i njihove digitalizacije, ponajprije kao zaštitne mjere kojom se omogućuje slobodna upotreba građe bez oštećenja izvornika, potaknuti novim trendovima i jačanjem

svijesti o važnosti dostupnosti digitalnih sadržaja široj javnosti, u skladu sa Strategijom e-građani, nastojali smo taj vrijedan sadržaj učiniti dostupnim krajnjim korisnicima u virtualnom okružju.

U izlaganju se upozorava na važnost osiguranja dostupnosti fotografske građe u obliku slobodnoga mrežnog kataloga te na mogućnost višejezičnog pristupa. Stoga se predstavljaju mehanizmi kojima su, uz pomoć Tezaurusa umjetnosti i arhitekture (AAT), usklađene i prevedene ključne podatkovne kategorije. Također će biti predočene i daljnje mogućnosti promocije i popularizacije te iznimno vrijedne fotografske baštine putem digitalnog pripovijedanja te interaktivne multimedije.

Dunja Nekić

kustosica, voditeljica Zbirke starije fotografije

**dipl. povjesničarka umjetnosti
i profesorica engleskog jezika i
književnosti**

Muzej za umjetnost i obrt

Zagreb

Zbirka starije fotografije MUO-a u projektima digitalizacije

Zbirka starije fotografije jedna je od najvećih zbirki Muzeja za umjetnost i obrt. Zbog količine građe, ali i radi jednostavnijeg rukovanja, ne čudi da su upravo predmeti iz Zbirke bili najzastupljeniji u projektima digitalizacije EU-a u kojima je MUO bio nacionalni partner.

PartagePlus međunarodni je projekt digitalizacije europske secesijske baštine u kojemu je sudjelovalo 25 partnera iz 17 europskih zemalja. *AthenaPlus* međunarodni je projekt čiji je jedan od glavnih ciljeva omogućivanje pristupa mrežama kulturne baštine.

Konzorcij *AthenePlus* sastojao se od 40 partnera iz 21 države članice, a u projekt je bilo uključeno ili na neki način s njim povezano više stotina europskih institucija. Na taj je način oko 55 000 predmeta iz fondusa MUO-a postalo dostupno zainteresiranoj europskoj javnosti, uključujući 8291 predmet iz Zbirke starije fotografije.

Bez obzira na različite krajnje ciljeve, projekte povezuju primjena visokih standarda digitalizacije građe koje su poštovali svi partneri. Na taj je način stvorena podloga za unapređenje sustava standardizacije digitalizacije u smjeru katalogizacije muzejske građe. Rezultati projekata primjer su

dobre prakse koji obradu i prezentaciju fundusa putem online platforme diže na višu razinu od dosadašnje.

Ovo je izlaganje prikaz procesa rada na projektima, primijenjenih standarda, kao i problema i izazova u obradi građe te postignutih pomaka u digitalnoj obradi i promociji muzejskog fundusa.

Indira Šamec Flaschar
dipl. knjižničarka
Strossmayerova galerija starih
majstora HAZU
Zagreb

Ivana Gržina
kustosica
Strossmayerova galerija starih
majstora HAZU
Zagreb

***Digitalizacija fotografske
 baštine u Strossmayerovoj
 galeriji starih majstora
 HAZU: prednosti, nedostaci i
 perspektiva***

Cjelokupna muzejska zajednica posljednjih godina ulaže znatne stručne i materijalne resurse u digitalizaciju građe i prezentaciju tako uređenih sadržaja. Kao neosporno nužan i koristan alat u istraživanju, zaštiti te demokratičnijoj i zanimljivijoj prezentaciji baštine, digitalizacija se prečesto utopijski doživljava kao panacea za sve probleme koji se manifestiraju u obavljanju muzeoloških zadaća. Fotografska je građa zbog svoje dokumentarističke vrijednosti i atraktivnosti inherentne slikovnom materijalu učestao objekt digitaliziranja. U inozemstvu se odnedavno sve češće upozorava na manjkavosti, pa čak i negativne učinke nedomišljene i nesustavne digitalizacije. Cilj je izlaganja predstaviti iskustva kratke povijesti digitaliziranja fragmenata nevelike no zanimljive i raznolike fotografske baštine o kojoj se brine Strossmayerova galerija – strategiju i kriterije odabira građe te osmišljavanje strukture metapodataka i njihovu usklađenost sa zadanim okvirom

virtualne platforme. Naposljetku će biti govora o potrebi dogradnje virtualne platforme ili njezina povezivanja s namjenski osmišljenim institucijskim ili pak već postojećim izvaninstitucijskim resursima, sve radi nadilaženja posljedica neizbježnog selektiranja, dematerijaliziranja i dekontekstualiziranja izvorne građe pri tradicionalno shvaćenoj i provedenoj digitalizaciji.

dr. sc. Suzana Buzjak
viša kustosica
Hrvatski prirodoslovni muzej
Zagreb

dr. sc. Zorana Sedlar
kustosica pripravnica
Hrvatski prirodoslovni muzej
Zagreb

***Digitalizacija u službi vidljivosti
 i očuvanja Herbarijske zbirke
 Hrvatskoga prirodoslovnog
 muzeja; CNHM***

Herbarijska zbirka Hrvatskoga prirodoslovnog muzeja utemeljena je 1987., a 1996. uvrštena je u svjetski registar herbarija Index Herbariorum (Bronx, New York) pod kraticom CNHM. Čine je dva herbarija: *Herbarij višega bilja* (u njemu su primjerci prikupljeni na terenskim istraživanjima od osnutka Muzeja do danas, a sadržava oko 18 000 potpuno stručno obrađenih biljaka pretežito iz Hrvatske) i *Herbarij Trinajstić* (otkupljen 2004., ima oko 100 000 primjeraka iz Europe, Male Azije i dijela Sjeverne Amerike, a njegova je preventivna zaštita i stručna obrada u tijeku). Svaki herbarijski primjerak koji se pohranjuje u Herbarijsku zbirku upisuje se u inventarnu knjigu te u bazu podataka (Flora Croatica Database, FCD), a od 2008. i fotografira. Unos podataka i fotografija herbarijskih primjeraka znatno olakšava snalaženje u herbarijima te daljnju stručnu ili znanstvenu obradu materijala. Herbariji sadržavaju vrlo vrijedan i osjetljiv materijal koji je podložen infekcijama (različite ga vrsta kukaca i gljivica mogu uništiti) i oštećenjima zbog prečestog rukovanja. Zbog toga su herbariji

uglavnom nedostupni široj javnosti, a pristup je ograničen na stručnjake koji se njima koriste za znanstvene svrhe. Kako bi bili dostupniji, danas se mnogi herbariji digitaliziraju, čime postaju i virtualni. Digitalizacijom primjeraka iz Herbarijske zbirke HPM-a te objavom podataka na mrežnim stranicama pridonosimo vidljivosti herbarija te poboljšavamo i olakšavamo suradnju s drugim herbarijskim zbirkama i stručnjacima iz cijelog svijeta. Posredno, ograničavajući rukovanje herbarijskim materijalom (pri traženju odgovarajućih herbarijskih primjerka), pridonosimo i zaštiti zbirke. Na taj se način izbjegava nepotrebno izlaganje materijala fizičkom oštećenju te se ujedno smanjuje i mogućnost infekcije materijala u herbariju.

Od 2014. preko mrežne stranice Hrvatskoga prirodoslovnog muzeja dostupan je i katalog *Virtualnog herbarija* Hrvatskoga prirodoslovnog muzeja – CNHM.

Irena Šimić

**dipl. povjesničarka umjetnosti,
stručna suradnica u znanosti,
dokumentaristica**

**Institut za povijest umjetnosti
Zagreb**

Dokumentarna fotografija u istraživanjima urbanog krajolika Hrvatske u drugoj polovici 20. stoljeća

Metodološki okvir znanstvenih istraživanja koja se u Institutu za povijest umjetnosti kontinuirano provode od početka 1960-ih pretpostavljao je razvoj specifične metode fotografskog dokumentiranja radi interpretacije, valorizacije, zaštite i obnove te javne prezentacije povijesno-umjetničkih obilježja materijalnih i nematerijalnih sastavnica urbanog krajolika, tj. kulturne baštine u širem smislu.

Zagovaratelji te metode bili su povjesničari umjetnosti i fotografi Nenad Gattin, Krešimir Tadić te njihovi suradnici, čije su vrijedne ostavštine danas pohranjene i stručno se obrađuju u fototeci Instituta.

Terenska istraživanja vođena prema topografskim i deduktivnim načelima rezultirala su vrijednim korpusom vizualnih izvora koji je danas nezaobilazan izvor za istraživanje u području povijesti umjetnosti, arheologije, zaštite spomenika i srodnih područja. Metode fotografskog dokumentiranja, pak, kontinuirano se razvijaju i čine integralni dio metodologije proučavanja graditeljskog nasljeđa, javnih spomenika i umjetničkih osobnosti.

Spomenute fotografske zbirke obilježene su i specifičnim interpretativnim

autorskim pozicijama, dok se njihov vremenski i prostorni obuhvat podudara s temeljnim projektnim istraživanjima koja su vođena na području povijesti umjetnosti proteklih nekoliko desetljeća. Pritom valja osvijestiti činjenicu da su komplementarni primjeri vrijednih autorskih fotografskih zbirki i kompleksnih fototeka dio arhivskih i dokumentacijskih zbirki muzejskih i drugih baštinskih ustanova. Integracija takvog tipa zbirki dokumentarne fotografije ostvariva je u tehnološki naprednom i informacijski interoperabilnom digitalnom okruženju, a svojevrsni je imperativ razvoja suvremenoga metodološkog okvira istraživanja urbanog krajolika, što podrazumijeva međuinstitucijsku interdisciplinarnu i transdisciplinarnu suradnju. Pritom je proces sustavne digitalizacije fotografskog korpusa samo prva pretpostavljena faza tog procesa.

Maro Grbić

povjesničar umjetnosti, slobodni

istraživač

Zagreb

***Bogatstvo fotografije:
mogućnost percepcije i
dokumentarna vrijednost.
Razmatranja o količini podataka
i redundantnosti***

Koliko percipiramo slike koje vidimo, što ne vidimo a postoji u slikama? Kada gledamo ono što je skriveno, za što nam je to potrebno? Razmatranjem percepcijskih mogućnosti i tehničke opremljenosti u raspravi se nastoji doći do ravnoteže između dokumentarističke gladi za podacima i prezentacijskih mogućnosti.

Razlučivost oka i mentalna sposobnost percepcije omogućuju sagledavanje slike od približno tri milijuna točkica. Gledajući cjelinu, nemamo potrebu za većim slikama. Većinu fotografija ne gledamo povećalom, dovoljan nam je pogled golim okom. Veće slike imaju smisla samo ako trebamo detalje koji nam otkrivaju štogod zanimljivo.

No kada je digitalna slika posrijedi, olako gomilamo podatke, snimamo velike datoteke i čuvamo glomazne *tiff*ove. Koliko nam trebaju slike od 30 MP ili datoteke od 150 MB? Vidimo li uopće ono što je na njima? Koristimo li se ikada svim tim mnoštvom podataka? Gotovo je samorazumljivo da je bolja slika s više točkica (piksela), da je nekomprimirani format bolji od komprimiranoga, da treba skenirati u maksimalnoj rezoluciji. A je li zaista tako?

Nije. Dio tih postavki trgovački je trik (veći je broj piksela bolji od manjega), a dio je brzopleto zaključivanje (bolje je ne

gubiti podatke komprimiranjem, makar bili i proizvoljni).

Uz teorijska razmatranja o razlučivosti, percepciji, digitalnoj slici i formatima njihova spremanja, analizirat ću vlastita iskustva u sređivanju obiteljskog fotoarhiva i skupljanju fotodokumentacije o kiparstvu.

Usporedbom slika različitih formata i kompresija s otisnutim slikama, analizom mogućnosti fotoaparata i skenera upozorit ću na moguću ravnotežu između dokumentarne vrijednosti i količine digitalnih podataka.

S naglaskom na vizualnoj kvaliteti slika, razmotrit ću tehničke i dokumentacijske standarde i preporuke te iznijeti moguće buduće smjernice.

Miljenko Smokvina
samostalni istraživač i publicist
hrvatske fotografske baštine,
nekadašnji fotograf slobodne profesije
Rijeka

Prijedlog za publiciranje vodiča po hrvatskim fotografskim zbirkama

U mnogim se hrvatskim institucijama čuvaju brojne fotografske kolekcije. Sve te institucije (muzeji, galerije, biblioteke, arhivi, novine, fakulteti...), koriste se fotografijama kao alatom u svojoj osnovnoj djelatnosti ili ih pohranjuju kao dokument nekog događaja.

Moderno vrijeme (digitalizacija i internet) omogućilo je da se javnosti jednostavno i jeftino prezentiraju djelatnosti gotovo svih institucija (pa i kulturnih) u kojima se čuvaju i fotografske zbirke. Muzeji i galerije kojima je fotografija osnovni predmet ili dokumentacijska građa na internetskim stranicama gotovo redovito navode i svoje fotografske zbirke.

Vrijednost naših fotografskih zbirki još bi se više mogla istaknuti kada bi sve institucije prema unaprijed dogovorenim kriterijima formirale skupnu bazu podataka koja bi se mogla postaviti na internetske stranice svake institucije posebno, i/ili na neko novo, zajedničko mjesto. Razuman je prijedlog da se, osim internetske stranice posvećene fotografskim zbirkama, objavi i tiskana publikacija sličnoga ili istog sadržaja, kojom bi se osiguralo trajnije čuvanje tih podataka.

U svijetu su poznati primjeri javne/ besplatne internetske objave velikih fotografskih zbirki (npr. zbirke Kongresne biblioteke u SAD-u i brojnih drugih institucija), kao i redovitog objavljivanja

tiskanih publikacija u kojima su navedene sve fotografske zbirke i drugi fotografski izvori (devet izdanja *Sources photographiques en France*).

Početak stvaranja baze podataka hrvatskih fotografskih zbirki mogle bi biti zbirke iz muzeja te njihovo zajedničko objavljivanje na internetu, a kasnije i tiskanje.

U sljedećim koracima ta bi baza podataka trebala obuhvatiti i sve ostale institucije diljem Hrvatske koje posjeduju fotografske zbirke, kao i fotografe, kolekcionare itd. Da bi se dobio uvid u cjelokupnu hrvatsku fotografsku građu, *vodič po fotografskim zbirkama* trebao bi (u nekoj naprednijoj fazi) obuhvatiti i zbirke u inozemstvu (posebice u susjednim zemljama) u kojima se nalaze fotografije vezane za Hrvatsku.

Sabina Kaštelančić
samostalna istraživačica
profesorica engleskoga i njemačkog
jezika i književnosti, prevoditeljica
Zagreb

***Važnost suradnje vlasnika
 obiteljskih arhiva i muzejskih
 ustanova na primjeru obiteljske
 arhive Ruže Klein Meštrović***

U izlaganju se iznose primjeri uspješne suradnje između nasljednika Ruže Meštrović Klein (1883. – 1942.), vlasnika obiteljskog arhiva i Muzeja Ivana Meštrovića, Moderne galerije u Zagrebu i Muzeja za umjetnost i obrt.

Uvidom u obiteljsku arhivu, posebice u fotografsku građu, dobivene su nove relevantne spoznaje koje mogu poslužiti i kao teme budućih znanstvenih radova u struci. Taj istraživački rad omogućuje dobra suradnja s Ljiljanom Čerinom, Dajanom Vlaisavljević, Arijanom Koprčinom, Lanom Majdančić i Majom Šeparović Paladom.

Osim izložbe *Ruža Klein Meštrović, zaboravljena umjetnica* autorice Dajane Vlaisavljević, održane 2009. u Studiju Josip Račić Moderne galerije u Zagrebu (ista izložba postavljena je i u sinagogi u Mariboru 2012. te u Posavskome muzeju Brežice 2015.), kojom autorica podsjeća na Ružin umjetnički rad. Naime, osim sporadičnog spominjanja imena Ruže Meštrović i podatka da je i ona bila umjetnica, i to gotovo isključivo u publikacijama o umjetničkom radu Ivana Meštrovića što su ih objavili Ljiljana Čerina, Duško Kečkemet, Irena Kraševac, Dalibor Prančević i drugi, danas se malo zna o njezinoj biografiji i o njezinu umjetničkom radu.

Tijekom istraživanja o obitelji Meštrović u Muzejima Ivana Meštrovića te u

Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici, kao i radom na obiteljskoj korespondenciji, dokumentima i fotografijama, otkriveni su novi, iznimno korisni podatci ne samo o obitelji nasljednika Ruže Meštrović već i o svim spomenutim institucijama, povijesti umjetnosti kao struci, a u konačnici i o hrvatskoj kulturnoj baštini. Primjeri dobre suradnje u ovom će izlaganju biti predstavljeni fotografijama koje su imale ključnu ulogu u stjecanju novih spoznaja o umjetnici, uz poseban osvrt na važnost i potrebu digitalizacije fotografske građe. Primjenom te tehnike i korištenjem PDF formata uvelike je olakšan uvid u sve pojedinosti jedne snimke – tim je postupcima omogućeno njezino veliko povećanje kako bi se lakše otkrili novi podatci.

Marina Benažić

viša kustosica, voditeljica Arhiva Tošo Dabac

**Muzej suvremene umjetnosti / Arhiv Tošo Dabac
Zagreb**

Renata Filčić

pripravnica

**Muzej suvremene umjetnosti / Arhiv Tošo Dabac
Zagreb**

Interakcija ili plodonosna razmjena informacija na relaciji Arhiv Tošo Dabac – korisnici građe

Prošlo je 47 godina otkako je Tošo Dabac posljednji put držao fotografski aparat u rukama, a njegov je trag još uvijek sveprisutan. Fotografije Toše Dapca danas su uvelike tražene poradi izložaba u Hrvatskoj i inozemstvu, i to u tematskom rasponu od likovnih, arhitektonskih, antropoloških, etnografskih do restauratorskih i ine provenijencije, što na srednjoškolskoj, što na fakultetskoj ili stručnoj razini, za privatne i komercijalne svrhe, a zbirka je otvorena svakom tražitelju.

U ovoj opsežnoj zbirci, u kojoj je do sada digitalizirano „samo“ oko 35 400 jedinica iz bogatog fundusa, ciljane i temom određene zamolbe za korištenje građom zahtijevaju od kustosica prethodnu pripremu i pretraživanje fotografija.

No u desetogodišnjem radu s korisnicima izdvajaju se traženja koja su pridonijela istraživačkom radu Arhiva. Interakcija ili plodonosna razmjena informacija koje su rezultat spomenutih tražiteljskih zahtjeva dvosmjerno su korisne. Uskospecijalizirana znanja

istraživača koji zamole za uvid u građu Arhiva pokazala su se kao izvanredna pomoć u identifikaciji građe Toše Dapca – od datacije i lokacije snimanja do narativa koje fotografije kriju (potraživanja o tetovažama Hrvatica u Bosni, folklornim nošnjama, arhitektonskim objektima).

Također, Dapčeve su fotografije bile pomoć pri rekonstrukciji uništene skulpture Vojina Bakića *Spomenik streljanima* (poznatije kao *Bjelovarac*), kovane metalne ograde na zelenom otoku kod Kamenitih vrata ili pri preuređenju interijera danas poslovnog prostora u nekadašnjoj Kavani *Neboder* i sl. Dapčeve fotografije doista posjeduju, kao što Barthes tvrdi, moć autentifikacije – fotografije izrađene po narudžbi, naknadno prepoznate umjetničke vrijednosti, u budućnosti često služe kao dokument proteklog vremena. Dokaz je to primjenjivosti fotografija Toše Dapca, ali i interdisciplinarnosti u istraživanju, na obostranu korist. Njegove fotografije postale su čuvari memorije društva, a otvorenosti zbirke prema korisnicima njihova se uloga neprestano razvija i obnavlja.

Gorana Aralica Martinović
dipl. iur.
Visoki trgovački sud Republike
Hrvatske
Zagreb

Prava na autorskom djelu ***fotografije***

Za sve one koji rade s fotografijama kao muzejskim predmetima ili u sklopu dokumentacijskih zbirki nužno je da, uz ostalo, posjeduju i osnovno znanje o autorskopravnom aspektu fotografije. Predmet su autorskog prava izražaji ljudskog stvaralaštva, dakle to su i fotografska djela, kao i djela proizvedena postupkom sličnim fotografskome, ali predmet autorskog prava nisu ideje. Specifičnost autorskog prava jest da je ono monopolno i da traje neko vrijeme određeno zakonom, a autorsko djelo pripada autoru koji ga je stvorio, fizičkoj osobi.

To znači da se autorska djela smiju koristiti samo na temelju posebne pravne osnove, bilo suglasnosti autora djela ili zakonske odredbe koja dopušta korištenje autorskog djela.

Autor može za drugoga osnovati pravo iskorištavanja autorskog djela ili mu prepustiti ostvarivanje autorskog prava ugovorom, davanjem odobrenja (dozvole) za korištenje ili drugim pravnim poslom.

Autorsko je pravo samostalno i neovisno o pravu vlasništva i drugim stvarnim pravima na stvari na koje je autorsko djelo fiksirano. Dakle, autorsko pravo na jednoj fotografiji različito je od vlasništva fizičkog predmeta.

Osim toga, kako je kod fotografskog djela riječ o reprodukciji slike kao dijelova prirode fiksiranjem na trajnu podlogu, proizlazi da je, s pravnog

stajališta, fotografija dualne prirode – s jedne strane može biti autorsko djelo, a s druge strane, u tehničkom smislu, sredstvo reprodukcije kojim se može povrijediti tuđe autorsko djelo i time uzrokovati ozbiljne pravne posljedice. Stoga su tema ovog izlaganja pitanja o tome tko je autor fotografije, koliko traje autorsko pravo na fotografiju, tko se može koristiti fotografijom, koja fotografija ima autorskopravnu zaštitu, što je izvornik fotografskog djela i dr.

Lada Dražin-Trbuljak
muzejska savjetnica
dipl. povjesničarka umjetnosti
i prof. talijanskog jezika i književnosti
Muzejski dokumentacijski centar
Zagreb

Fotografska baština u hrvatskim muzejima

Prvi stakleni stereoskopski dijaramski pozitivni, fotografije i razglednice počeli su se skupljati u Muzeju grada Zagreba oko 1907., a u Muzeju za umjetnost i obrt za javnost je 1939. otvoren Odjel za fotografiju, što je jedan od najranijih datuma u povijesti svjetskih muzejskih fotografskih zbirki. Hrvatski muzeji tako već dulje od jednog stoljeća sustavno čuvaju fotografije kao muzejske predmete ili kao dio dokumentacijskih zbirki (fototeka, medijateka). Izlaganje će obuhvatiti pregled fotografskih zbirki napravljen na temelju podataka iz Registra muzeja i galerija (OREG-a), analize zastupljenosti muzejskih zbirki fotografija na internetskim mrežnim stranicama muzeja, istraživanja njihova modela prezentacije, kao i uvida u izdanja/kataloge muzeja s temom fotografske baštine koji se čuvaju u knjižnici MDC-a. Cilj ovoga preliminarog istraživanja jest potaknuti nastojanja da se u sadašnjem trenutku još jedne tehničke mijene u fotografiji (digitalna fotografija) postojeća muzejska fotografska baština bolje valorizira i sustavno dokumentira te da se istraže strategije digitalizacije fotografske baštine u hrvatskim muzejima i iz iskustva drugih prepoznaju najbolje prakse. Danas 66 hrvatskih muzeja čuva 95 muzejskih zbirki fotografija (i fotografske

opreme) te fascinantno broj od gotovo milijun fotografija. Sigurni smo da je ukupan broj fotografija i veći jer su one sadržane i u drugim muzejskim kao i u dokumentacijskim zbirkama (fototeke i medijateke) čiji nam je broj zasad nepoznat.

U gotovo svim hrvatskim kulturnim institucijama, arhivama, knjižnicama, nakladničkim tvrtkama, novinskim redakcijama, crkvenim institucijama, fakultetima, znanstvenim institutima, galerijama, fotoklubovima te u privatnim kolekcijama također se čuvaju relevantne zbirke hrvatskih fotografija pa bi krajnji cilj, osim upoznavanja javnosti s postojanjem i vrijednošću te baštine koja se čuva u muzejima i njezina prezentiranja, u perspektivi bilo prepoznavanje i stvaranje modela suradnje sa srodnim baštinskim ustanovama, populariziranje fotografije u sklopu europskih projekata i baza podataka poput *EuropeanaPhotography* <http://www.europeana-photography.eu/> pa i pokretanje inicijative za otvorenje muzeja fotografije.

RADIONICA***Prepoznavanje povijesnih
fotografskih procesa s
osnovnim uputama za
preventivnu zaštitu***

Mjesto održavanja: Prostor 'Ekstenzija',
Muzej suvremene umjetnosti, Avenija
Dubrovnik 17, Zagreb

Vrijeme održavanja: 17.30 – 18.30

Voditelji: dr.sc. Hrvoje Gržina, Hrvatski
državni arhiv, Zagreb i Miljenko
Smokvina, samostalni istraživač, Rijeka

Tijekom malo manje od dvjesto godina postojanja, počevši od Niepceovih heliografija kao najstarijih primjeraka svjetlosnih zapisa, fotografija je doživjela niz promjena, neprestano se razvijajući u skladu s napretkom tehnologije.

S tehničkim razvojem, praćenim pojavom novih materijala, stariji bi procesi postupno izlazili iz prakse i bili zamjenjivani novima, a sa svakim bi sljedećim korakom fotografija postajala dostupnija širemu krugu ljudi. Tako snimke izrađene različitim fotografskim procesima danas možemo naći u brojnim muzejskim zbirkama, kao i u privatnom vlasništvu.

Njihovo je ispravno prepoznavanje, baš kao i znanje o osnovnim kemijskim i fizičkim obilježjima, prvi korak pri svakom daljnjem radu s tom vrstom muzejske građe, osobito želimo li je pravilno obrađivati i čuvati.

Praćenjem razvojnog tijeka i promjena u tehnologiji, na radionici će biti predstavljeni najvažniji procesi primjenjivani u izradi fotografija na prostoru Hrvatske, počevši od dagerotipije kao prvoga komercijalno iskoristivoga fotografskog procesa pa do postupaka izrade fotografija u boji kakvi su i danas u upotrebi i osnova su gotovo

svih važnijih zbirki fotografija u zemlji. Izlaganje će biti ilustrirano različitim primjerima iz privatnih referentnih zbirki fotografskih procesa u vlasništvu Miljenka Smokvine i Hrvoja Gržine.

SIMPOZIJ FOTOGRAFSKA BAŠTINA U MUZEJIMA [FBUM]

Vrijeme održavanja 25. i 26. listopada 2017.

Organizacija Muzejski dokumentacijski centar, Ilica 44/II, Zagreb

T: + 385 1 48 47 897 | **F:** + 385 1 48 47 913 | **www.mdc.hr** | **info@mdc.hr**

Mjesto održavanja Muzej suvremene umjetnosti, Avenija Dubrovnik 17, Zagreb

PREZIME	IME I	USTANOVA	GRAD	E-MAIL
ARALICA MARTINOVIĆ	Gorana	Visoki trgovački sud Republike Hrvatske	Berislavićeva 11 10000 Zagreb	gorana.aralica@vts.pravosudje.hr
BAGATIN	Martina	Hrvatski državni arhiv	Marulićev trg 21 10000 Zagreb	mbagatin@arhiv.hr
BAŠIĆ	Krešimir	Tehnički muzej ‘Nikola Tesla’	Savska cesta 18 10000 Zagreb	kresimir.basic@tmnt.hr
BAVOLJAK	Darko	Art De Facto umjetnička organizacija	Antuna Jakića 4 10000 Zagreb	darko@artdefacto.hr
BENAŽIĆ	Marina	Muzej suvremene umjetnosti – Arhiv Tošo Dabac	Ilica 17 10000 Zagreb	Marina.Benazic@msu.hr

BLAŽEVIĆ	Petra	samostalna istraživačica	Glagoljaša 18 21000 Split	blazevic.petra9@gmail.com
BUDAK	Neven	Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu	Ivana Lučića 3 10000 Zagreb	neven.budak@gmail.com
BULIMBAŠIĆ	Sandi	Ministarstvo kulture RH, Uprava za zaštitu kulturne baštine, Konzervatorski odjel u Splitu	Porinova 2 10000 Split	sbulimbasic@gmail.com
BUZJAK	Suzana	Hrvatski prirodoslovni muzej	Demetrova 1 10000 Zagreb	suzana.buzjak@hpm.hr
DEJANOVIĆ	Antonija	Muzej za umjetnost i obrt	Trg maršala Tita 10 10000 Zagreb	indok@muo.hr; antonija.dejanovic@muo.hr
DERANJA CRNOKIĆ	Anuška	Ministarstvo kulture RH - Uprava za zaštitu kulturne baštine, Službe za dokumentaciju i registar kulturnih dobara, Zagreb	Runjaninova 2, 10000 Zagreb	anuska.deranja-crnokic@min-kulture.hr
DRAŽIN- TRBULJAK	Lada	Muzejski dokumentacijski centar	Ilica 44/II 10000 Zagreb	ldrazin@mdc.hr
ERNEČIĆ	Dražen	Muzej grada Koprivnice	Trg dr. Leandera Brozovića 1 48000 Koprivnica	historia@muzej-koprivnica.hr
FILIPOVIĆ	Marina	Dubrovački muzeji - Kulturno-povijesni muzej	Pred Dvorom 3 20 000 Dubrovnik	marina.filipovic@dumus.hr

FILČIĆ	Renata	Muzej suvremene umjetnosti – Arhiv Tošo Dabac	Ilica 17 10000 Zagreb	Renata.Filcic@msu.hr
GOVIĆ	Vana	Pomorski i povijesni muzej Hrvatskog primorja Rijeka - Memorijalni centar "Lipa pamti"	Muzejski trg 1 51000 Rijeka	vana@ppmhp.hr
GRBIĆ	Maro	samostalni istraživač	10000 Zagreb	maro@marogrbic.com
GRKOVIĆ	Sanja	Ministarstvo kulture RH – Uprava za zaštitu kulturne baštine, Odjel za dokumentaciju kulturne baštine, Zagreb	Runjaninova ul. 2 10000 Zagreb	sanja.grkovic@min-kulture.hr
GRŽINA	Hrvoje	Hrvatski državni arhiv	Marulićev trg 21 10000 Zagreb	hgrzina@arhiv.hr
GRŽINA	Ivana	Strossmayerova galerija starih majstora HAZU	Trg Nikole Šubića Zrinskog 11 10000 Zagreb	ikatusic@hazu.hr
HUSAIN PUSTAJ	Petra	Muzej grada Zagreba	Opatička 20 10000 Zagreb	petrahusain@gmail.com
IVANKOVIĆ	Grgur Marko	Muzej Slavonije	Trg Svetog Trojstva 6 31000 Osijek	gmi@mso.hr
IVANUŠ	Rhea Silvija		10000 Zagreb	rheasilvija@gmail.com
JALŠIĆ ERNEČIĆ	Draženka	Muzej grada Koprivnice	Trg dr. Leandera Brozovića 1 48000 Koprivnica	galerija@muzej-koprivnica.hr

JENIĆ PUGELNIK	Marija	Ministarstvo kulture RH – Uprava za zaštitu kulturne baštine, Odjel za dokumentaciju kulturne baštine, Zagreb	Runjaninova 2 10000 Zagreb	Marija.Jenic@min-kulture.hr
KAŠTELANČIĆ	Sabina	slobodna istraživačica	Ul. Slavoljuba Bulvana 12 10000 Zagreb	skastelancic@mioc.hr
KOŠČEVIĆ	Željko	Foto galerija Lang	Langova 15 10430 Samobor	fotum@globalnet.hr
KOČEVAR	Sanda	Gradski muzej Karlovac	Strossmayerov trg 7 47000 Karlovac	sanda.kocevar@gmk.hr
MAJDANČIĆ	Lana	Muzeji Ivana Meštrovića – Atelijer Meštrović	Mletačka 8 10000 Zagreb	lana.majdancic@mestrovic.hr
MAROEVIĆ	Ivanka	Link2 d.o.o.	Gaje Alage 1, 10000 Zagreb	ivanka@link2.hr
MATAUŠIĆ	Nataša	Hrvatski povijesni muzej	Matoševa 9 10000 Zagreb	nmatausic@gmail.com
MISSONI	Dina	samostalna istraživačica	42000 Varaždin	dina_missoni@yahoo.com
NEKIĆ	Dunja	Muzej za umjetnost i obrt	Trg maršala Tita 10 10000 Zagreb	dunja.nekic@muo.hr
NEVEŠČANIN	Ivica	Hrvatski povijesni muzej	Matoševa 9 10000 Zagreb	i.nevescanin@hismus.hr

OSREČKI JAKELIĆ	Dubravka	Muzej za umjetnost i obrt	Trg maršala Tita 10 10000 Zagreb	dubravka.osrecki.jakelic@muo.hr
PAUŠAK	Mirjana	Muzej Valpovštine	Dvorac-Prandau-Normann 31550 Valpovo	pausakm@net.hr
PROSOLI	Iva	Muzej grada Zagreba	Opatička 20 10000 Zagreb	iprosoli@mgz.hr
RADOVČIĆ	Davorka	Hrvatski prirodoslovni muzej	Demetrova 1 10000 Zagreb	davorka.radovcic@hpm.hr
RIHTAR JURIĆ	Tea	Muzejski dokumentacijski centar	Ilica 44/II 10000 Zagreb	trihtar@mdc.hr
SABOLIĆ	Dubravka	Gradski muzej Virovitica	Trg kralja Tomislava 6/II 33000 Virovitica	dubravka.sabolic@muzejvirovitica.hr
SEDLAR	Zorana	Hrvatski prirodoslovni muzej	Demetrova 1 10000 Zagreb	
SKULJAN BILIĆ	Lana	Povijesni i pomorski muzej Istre – Museo storico e navale dell'Istria	Gradinski uspon 6 52102 Pula	lana.skuljan.bilic@ppmi.hr
SMOKVINA	Miljenko	samostalni istraživač	51000 Rijeka	miljenko.smokvina@ri.t-com.hr

ŠAMEC FLASCHAR	Indira	Strossmayerova galerija starih majstora HAZU	Trga Nikole Šubića Zrinskog 11 10000 Zagreb	isamecflaschar@hazu.hr
ŠIMIĆ	Irena	Institut za povijest umjetnosti	Ulica grada Vukovara 68 10000 Zagreb	isimic@ipu.hr
ŠIMUNIĆ	Ljerka	Gradski muzej Varaždin	Šetalište J.J. Strossmayera 1 42000 Varaždin	ljerka.simunic@gmv.hr
TOPIĆ	Leila	Muzej suvremene umjetnosti	Avenija Dubrovnik 17 10000 Zagreb	Leila.Topic@msu.hr
VALENT	Ivica	Gradski muzej Sisak	Ulica kralja Tomislava 10 44103 Sisak	ivica.valent@muzej-sisak.hr
VUJČIĆ	Davorin	Muzeji Hrvatskog zagorja – Galerija Antuna Augustinčića	Trg Antuna Mihanovića 10 49290 Klanjec	d.vujcic-gaa@mhz.hr
ZANINOVIĆ STANČEC	Dubravka	Muzej grada Zagreba	Opatička 20 10000 Zagreb	dstancec@mgz.hr
ZLODI	Goran	Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Odsjek za informacijske i komunikacijske znanosti, Zagreb	Ivana Lučića 3 10000 Zagreb	gzlodi@ffzg.hr, gzlodi@link2.hr
ŽIGO	Sabrina	Muzej grada Rijeke	Muzejski trg 1/1 51000 Rijeka	sabrina.zigo@muzej-rijeka.hr

Izdavač

Muzejski dokumentacijski centar
Ilica 44, 10 000 Zagreb
Hrvatska
Tel: + 385 1 48 47 897
info@mdc.hr
www.mdc.hr

Za izdavača

Maja Kocijan

Urednica

Lada Dražin-Trbuljak

Lektorica

Zlata Babić

Dizajn

Boris Ljubičić

Dizajn korica

Igor Kuduz, D72

Grafička priprema i tisak

Sveučilišna tiskara d.o.o., Zagreb

Fotografija na naslovnici

Slavka Pavić, Čitači, 1960.
Muzej grada Zagreba

Naklada

300

ISBN 978-953-6664-47-4

MDC

www.mdc.hr

Muzejski
Museum
dokumentacijski
Documentation
centar
Centar

Ilica 44
10000 Zagreb
Hrvatska / Croatia
Tel: + 385 1 4847 914
Fax: + 385 1 4847 913